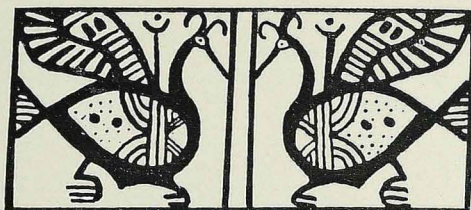

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Α. ΠΕΡΝΑΡΗΣ, ΠΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ, Α. ΠΙΛΛΑΣ, ΑΔΕΞ.
ΜΠΕΚΙΑΡΗΣ, ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΤΣΑΝΘΗΣ, Α. Du BOUCHET, J.
PREVERT, ΜΙΜΗΣ ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ, ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ, ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΜΑΡΚΙΔΗΣ.

86

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΥΠΡΟΣ

Πνευματική Όμάδα: ΦΡΙΞΟΣ ΒΡΑΧΑΣ, ΤΑΚΗΣ ΦΥΛΑΚΤΟΥ,
Α. ΧΡΙΣΤΟΦΙΔΗΣ, Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ
Γραμματέας: ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΧΡΟΝΙΑ Η΄

ΝΙΟΒΡΗΣ 1967

ΑΡ. 86

ΠΕΝΤΕ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

Στὸ φίλο μου Κώστα Πολίτη, ἐγκάρδια

ΣΥΓΚΑΛΥΨΗ

Θύμηση χαμένων Ἀνοιξεων, χαμένων Καλοκαιριῶν.
Μιά διαφνγή τῆς πραγματικότητος μὲ τὴν ἀνάζητηση προφάσεων,
ποὺ θὰ κάλυπταν ἐπιθυμίες καὶ σκοποὺς,
μὲ τὴν ἀναζήτηση λέξεων, ποὺ θᾶκουβαν μ' ἐπιμέλεια τὶς ἀληθινὲς προθέσεις.
Ἡ θαλπωρὴ τώρα ἔδωσε τὴ θέση της στὸ κρῶ τοῦ Χειμῶνα,
μὲ τὰ νέφη ποὺ μοιάζουν τὶς προφάσεις μου καὶ τὶς ἐπιφυλάξεις.
Ἡ φωλιά μου μιὰ τρύπα στὸν ἄξενο βράχο.
Ἡ περηφάνεια μου ἓνα κόκκινο ματωμένο κουρέλι.

ΜΑΤΑΙΗ ΙΚΕΣΙΑ

Μόλις νοιώσουμε τὸν κόσμο, ἱπεύουμε τ' ἀλογάκια τῶν ἱποδρομιῶν.
«Πιὸ γρήγορα! Πιὸ γρήγορα!»
Στὴ δίνη ποὺ στροβολιζόμαστε χάνουμε τὴν αἴσθηση τοῦ χώρου,
ποὺ κυλάει κάτωθι μας, θαρροῦμε, καὶ μᾶς σπρώχνει μπροστὰ.
«Πιὸ γρήγορα! Πιὸ γρήγορα!»
Ἡ μιὰ ἡλικία παραμερίζει τὴν ἄλλη ἐγωιστικὰ
καὶ κάποια μέρα,
χωρὶς νὰ τὸ νοιώσουμε,
βρισκόμαστ' ἐκεῖ ποὺ δὲν ὑπάρχει «πιὸ μπροστὰ»
κι ἀπ' ὅπου δὲ μπορούμε νὰ γυρίσουμε πίσω.
Ἡ ἱκεσία «πιὸ ἀργά! πιὸ ἀργά!» γίνεται ταπείνωση καὶ λυγμὸς καὶ θρῆνος καὶ
κραυγὴ ἀπελπισίας.

ΠΟΙΟ ΤΟ ΟΦΕΛΟΣ;

Τόλμησα νὰ κωτάξω τὴν ἀλήθεια γυμνή.
 Χιλιάδες ἰριδισμοὶ μπροστὰ στὰ μάτια μου
 ποὺ γοητεύουν μὰ συγχύζουν.
 Κατάκαψε τ' ἀκροδάχτυλά μου τ' ἄγγιγμα.
 Ἄχλὸς μὲ περιζώνει, καὶ διαισθάνομαι μόνο.
 Ὁ Τειρεσίαις εἶδε γυμνὴ τὴν Ἀθηναῖα νὰ λούζεται στὰ θεῖα νερά
 καὶ τυφλώθηκε.
 Τὶ κέρδισε ἂν τοῦ δόθηκε δῶρο ἢ ἐνόραση;
 Μῖσος, βραιοῖς καὶ καθημερινὸς θανάτους.

ΛΕΝΕ

Λένε πὼς ὁ Ὀρφέας κρατοῦσε ψηλὰ τὴ λύρα του,
 κρύβοντας τὸ πρόσωπό του ἀπ' τοὺς θαυμαστὲς του.
 Γιατὶ νὰ βλέπουν αὐτὸ τὸ ψεύτικο πρόσωπο
 ἀφοῦ τὸ ἀληθινὸ τὸ γνώριζαν μέσ' ἀπ' τοὺς τόνους τῆς μουσικῆς του;
 Κανένας δὲν εἶν' ἐκεῖνο ποὺ φαίνεται.
 ὅλοι κρύβουνε τὴ φυσικὴ τους ὄψη.
 Ἡ διαφορὰ εἶναι πὼς λίγοι, πολὺ λίγοι μποροῦν
 νὰ μᾶς δείξουν τὴ ψυχὴ τους.
 Πόσο γλυκό, νὰ περνᾷς μέσ' ἀπ' τὴ μουσικὴ τῶν κρᾶνγῶν τοῦ Νίτσε
 ἢ μέσ' ἀπ' τὰ ὀλόφωτα τυφλὰ μάτια ἐνὸς Ὀμήρου!

ΕΚΚΛΗΣΗ

Τὸ χλωμὸ διάβα μου στὴ γῆ τελειώνει,
 Δήμητρα, ἀδερφή μου.
 Μὴ κλάψης.
 Χλευάζω τώρα τίς ἐξάρσεις καὶ τίς ἀνταρσίες μου,
 ποὺ δὲν ἦταν ζωὴ, ἀφοῦ ἦταν ἄρνηση χαρᾶς.
 Σίκαμβρος γιὰ ὅσα πολὺ ἀγάπησα.
 Ἔνα ρυάκι γέλιο μονάχα μοῦ ἀπόμεινε, ἀθῶο,
 τὸ γέλιο σου, ἀδερφή,
 ποὺ ὁ ἀντίλαλός του θὰ μοῦ κρατᾷ συντροφιά
 κι ὅταν θὰ γίνω χοῦς καὶ σποδός,
 κι ὅταν ἀκόμη μεταστοιχειωθῶ.
 Ἔνα ρυάκι γέλιο,
 τὸ γέλιο σου.

Ο ΦΟΝΟΣ

(διήγημα)

Ἡ ἔφημερίδα ἄρχισε νὰ τρέμει στὰ χέρια μου. Οἱ λέξεις χοροπηδοῦσαν. Στε-
ραίωσα τὰ γυαλιὰ καὶ ξαναδιάβασα τὴν εἴδηση:

«Στυγερόν ἐγκλημα διεπράχθη περὶ τὸ μεσονύκτιον τῆς χθὲς εἰς ἀρι-
στοκρατικὴν συνοικίαν τῆς πόλεώς μας. Ἡ εὐγενὴς δέσποινα τῆς πρωτευούσης
Μάγδα Ἰακωβίδου ἀνευρέθη ὑπὸ ὀργάνων τοῦ νόμου νεκρὰ ἐπὶ τῆς κλίνης τῆς.
Ἡ νεκροψία ἀπέδειξε ὅτι ὁ θάνατος προῆλθε ἀπὸ ἰσχυρὰν δόσιν ἀρσενικοῦ. Ἐξ
ἐγκύρων πηγῶν πληροφοροῦμεθα ὅτι ὁ σύζυγος τοῦ θύματος, κοσ' Ἰάσων Ἰακωβίδης,
ἀνώτερος ὑπάλληλος Ἀσφαλιστικῆς Ἐταιρίας, κατέθεσεν [βραδύτερον ἐνόρκως εἰς
τὴν ἀστυνομία] ὅτι εἶναι ὁ δράστης τοῦ ἐγκλήματος. Ὡς εἰκάζεται τὰ αἷτια τοῦ
φόνου δὲν εἶναι πολιτικά».

Βρὲ τὸν Ἰάσωνα! Μπράβο! Μπράβο! Τ' ἀποφάσισε ἐπὶ τέλους ὁ φουκα-
ράς; Ἔ, νομίζω πὼς ἦταν καιρός. Θᾶχει βέβαια μπλεξίματα μὲ τὰ δικαστήρια
μὰ, δὲν ἀμφιβάλλω, στὸ τέλος θὰ γυρίσει πανηγυρικὰ ἀθωομένος στὴ γωνιά του.
Μόνο ὁ Λούης εἶναι τὸ πρόβλημα. Πῶς θὰ τὸ δεχτεῖ; Ἄν καὶ ἐδῶ πού τὰ λέμε
οὔτε αὐτὸς θὰ ζημιωθεῖ ἀπ' τὴν ἀπομάκρυνση τῆς μαμαῆς!

Ὅσο γιὰ τὸ θύμα, καλὰ θὰ κάνουν στὸν Παράδεισο νὰ προμηθευτοῦν ἀμέσως
μερικὰ σαπούνια καρμπολίκ, ἐντομοκτόνα, ἀπορυπαντικά καὶ ἀπολυμαντικά γιατί
θὰ ἰδοῦν τὰ δώματα τῶν ὀσίων νὰ γίνονται ... Κόλαση.

Γιατί τὴ σκότωσε;

Ἄπλουστατα...

Μὰ καλύτερα δὲ θᾶναι νὰ τὸ πληροφορηθεῖτε ἐμμέσως; Θὰ διηγηθῶ τὸ χρο-
νικὸ τῆς τελευταίας τους ἐπισκέψεως στὸ σπίτι μου — εἴμασταν ἄρκετὰ γνωστοὶ
ἀπὸ χρόνια — κι' ἐλπίζω νὰ κατανοήσετε τὸ δράμα καὶ νὰ καταλογίσετε ὀρθὰ τὶς
εὐθύνες.

* * *

Γύρισα ἐξουθενωμένος ἀπ' τὸ γραφεῖο. Δεκαπενταύγουστο. Ἐκάνε μιὰ
κάψα τοῦ ἄλλου κόσμου. Σκεφτόμουνα τὸ κρεβάτι καὶ τὸ κορμί μου κατέρρεε.
Βρῆκα τὴ γυναίκα μου ἄνω—κάτω, ἀνασκουμπωμένη, λουσιμένη στὸν ἰδρώτα, νὰ
λαδώνει τὸ παρτέ.

—Τί σημαίνουν ὅλ' αὐτά; ρώτησα καὶ ρίχτηκα σὲ μιὰ καρέκλα. Χτὲς πληρώ-
σαμε παραδουλεύτρα...

—Ἐρχεται ἡ Μάγδα!, ἀπάντησε λακωνικά.

—Ἀστειεύεις; Πότε;

—Σήμερα.

Ἀνασκουμπώθηκα. Οὔτε νὰ διαμαρτυρηθῶ, οὔτε νὰ βρῶσω, οὔτε νὰ τῆς φορτώ-
σω τὴν εὐθύνη δὲ μπόρεσα μπροστὰ στὸ μέγεθος τῆς συμφορᾶς. Σώπασα καὶ τί νὰ
κάνω; ρίχτηκα μαζί της στὴ δουλειά. Σφουγγαρίσαμε τὸ χῶλλ καὶ τὴ σκάλα,

ξεσκονίσαμε σχολαστικά τὰ χαλιά, τὶς κουρτίνες, τὰ ἐπιπλα, πλύνουμε τὰ τζάμια, τὰ πολύφωτα, τὰ βιβλία καὶ τὰ περιοδικά, τὶς ζαρτινιέρες καὶ τὰ λουλούδια, ξεπλύνουμε μὲ ζεματιστὸ νερὸ τὸ ψυγεῖο, τὴν κουζίνα, τὰ σερβίτσια ποὺ θὰ χρησιμοποιούσαμε ἕνα πρὸς ἕνα, τὰ πάντα.

Στὶς τέσσερις καὶ σαρανταπέντε, νηστικοὶ καὶ μισοπεθαμένοι πῆραμε τὸ μπάνιο μας καὶ καθίσαμε νὰ τοὺς περιμένουμε.

Εἶχαν τηλεφωνήσει πὼς θάρχόντουσαν στὶς πέντε ἀκριβῶς. Ἦρθαν στὶς ἕξι. Εἶδαμε τὴ μαύρη, ἀπαστράπτουσα κούρσα τοὺς νὰ καταφθάνει ἀπὸ κατεύθυνση ἀντίθετη ἀπ' αὐτὴν ποὺ περιμέναμε. Κατέβηκε ὁ Ἰάσων, ἀνοίξε τὴν πόρτα τῆς αὐλῆς καὶ ξανακάθησε στὸ βολάν. Πάρκαραν στὸ γκαράζ, (τὸ ἀμάξι μου φρόντισα σ' ἕνα διάλειμμα τῆς ἐπιχειρήσεως «καθαριότης» καὶ τῶβγαλα ἔξω στὸ δρόμο), ἐκλείσαν τὸ ἀμάξι μὲ προσοχή, ἡ Μάγδα σκούπισε μ' ἕνα χαρτομάντηλο μερικὲς ἀνεπαίσθητες κηλίδες στὸ ἀριστερὸ φτερό, ὁ Ἰάσων ἐκλείσει τὴν πόρτα τοῦ γκαράζ κι' ὁ Λούης τὴν αὐλόπορτα, βεβαιώθηκαν μὲ μιὰ τελευταία ματιὰ πὼς ὅλα ἦταν ἐντάξει καὶ μετὰ ἱκανοποιημένοι, ἄρχισαν τὴν ἀνάβαση.

—Χαίρετε, εἶπε πρόσχαρα ἡ Μάγδα ποὺ προπορευόταν. Τὶ γινόσαστε, χρυσῆ μου;

Ἦ Ἰάσων κι' ὁ μικρὸς Λούης, ἕνα παιδί καχεκτικὸ σὰν Ἐβραϊόπουλο τοῦ Ἄουσιβιτς ἢ ἀπλούστερα, σὰν τὸ μπαμπά του, μᾶς χαιρέτησαν καὶ κεῖνοι, δειλὰ καὶ συνεσταλμένα.

Τοὺς ὀδηγήσαμε στὸ σαλόνι κάνοντας τοὺς παράπονα γιατί δὲ μᾶς ἔρχονται πιὸ συχνά.

Ἵποσχέθηκαν πὼς δὲ θὰ ξανασυμβεῖ καὶ κάθησαν. Πρώτη ἡ Μάγδα. Μετὰ ὁ Ἰάσων καὶ τελευταῖος ὁ Λούης.

—Ἀργήσαμε λιγάκι, εἶπε ἡ Μάγδα. Δυσκολευτήκαμε νὰ βροῦμε τὸ δρόμο.

—Εἶχα τὴν ἐντύπωση πὼς γνωρίζατε τὸ σπίτι, ἀπόρησε ἡ γυναίκα μου.

—Ἦ ναί, χρυσῆ μου, καὶ βέβαια τὸ ξέρουμε, τὴν ἔκοψε ἡ Μάγδα. Ἄναγκα-στήκαμε ὅμως νὰ πάρουμε ἄλλο δρόμο. Ἐδῶ κοντὰ ὑπάρχει ἕνα κομμάτι ἀνασφάλ-τωτο καὶ τ' ἀποφύγαμε. Τὴν ἄλλη φορὰ λίγο ἔλειψε νὰ χαλάσουμε τὶς σοῦστες.

—Μὰ εἶναι τόσο μικρὸ, ζήτημα ἂν εἶναι εἴκοσι μέτρα, παρατήρησε ἡ γυναίκα μου.

—Μὲ συγχωρεῖτε, εἶπε δειλὰ ὁ Ἰάσων κι' ἀνασηκώθηκε λιγάκι στὸ κάθισμα του ὅπως συνήθιζε κάθε φορὰ ποὺ μιλοῦσε. Εἶναι κάτι περισσότερο ἀπὸ τριάντα.

Ἦ Μάγδα τὸν κεραυνοβόλησε μὲ τὸ βλέμμα.

—Εἶναι πολὺ περισσότερο. Σαράντα τουλάχιστο, εἶπε.

—Μὰ κι' ὁ ἄλλος δρόμος εἶναι κομμάτι χαλασμένος, παρετήρησα.

—Δυὸ—τρία μέτρα μόνο, εἶπε ἡ Μάγδα.

—Ἦ Οχι, Μάγδα μου, πρέπει νάσαι περισσότερα ἀπὸ πέντε, τόλμησε νὰ ἀμφι-σβητήσῃ ὁ Ἰάσων. Ἐγώ, σὰν ὀδηγός, μπορῶ νὰ ὑπολογίσω καλύτερα.

—Τρία, ἐπέμεινε ἡ Μάγδα κοφτὰ κι' ἡ συζήτηση ἐκλείσει.

Βρῆκα τὴν εὐκαιρία νὰ ρίξω λάδι στὴ φωτιά.

—Μὰ, ἀλήθεια, στὸ γκαράζ δὲν σᾶς εἶπαν πὼς λίγος χωματόδρομος πότε—πότε

καὶ μερικὲς λαγκουῖβες δὲ βλάπτουνε τὸ ἀμάξι; Σὲ μᾶς συστήνουν τὸν ἀνώμαλο δρόμο. Ὅφελει λένε καὶ τὰ ἐλαστικά καὶ τὶς σοῦστες.

—Τὰ ὄφελει; παραξενεύτηκε ἡ Μάγδα. Ἰάσων;

—Δὲν τὸ ἀναφέρουν οἱ ὁδηγίες, παρατήρησε ὑποτονικὰ ἐκεῖνος.

—Ἰάσων.

—Ναι Μάγδα.

—Ἀπὸ αὔριο νὰ παίρνομε τὸ ἀμάξι σὲ χωματόδρομο. Ν' ἀρχίσουμε σιγὰ—σιγὰ, πέντε ὡς δέκα μέτρα. Δὲν εἶναι ἀρκετὰ δέκα μέτρα; Τούλάχιστο γιὰ τὴν ἀρχή.

—Νομίζω πὼς εἶναι ἀρκετὰ, ἀπάντησα κι' ἀγωνίστηκα νὰ πνίξω ἓνα γέλιο.

Ὁ Λούης ἀνακάθησε στὴν καρτέλα του κι' ἄπλωσε τὸ χέρι σὲ κάποιον περιοδικό.

Ἐνα αὐστηρὸ βλέμμα τοῦ μπαμπᾶ ἔκανε τὸ ἄσαρκο ἀγίιστρι νὰ πέσει ξανά στὰ γόνατα.

—Δὲ σοῦπε ἡ μαμὰ νὰ μὴ πειράζεις τὰ ξένα πράγματα;

—Οὔτε λόγος καλέ, πάρτο χρυσό μου, ἔκανε λιγάκι συγχυσμένη ἡ γυναίκα μου, καὶ παίρνοντας τὸ περιοδικὸ τὸ πρότεινε στὸ παιδί.

Ὁ Λούης στήλωσε ἐρωτηματικὰ τὰ μάτια στὴ μαμὰ. Ἡ Μάγδα στάθηκε γιὰ μερικὰ δευτερόλεπτα ἀναποφάσιστη κι' ὕστερα εἶπε πὼς μπορούσε νὰ τὸ πάρει.

—Ἀλλὰ μὲ προσοχή. Καὶ νὰ μὴν ἀγγίζεις πουθενὰ ἄλλοῦ.

Ἦστερα γύρισε στὸν ἄντρα της καὶ κάτι τοῦ ἔγνεψε μὲ τὴν ἄκρη τοῦ ἀλλοίθωρου ματιοῦ της. Στὴν ἀρχὴ δὲν κατάλαβα περὶ τίνος ἐπρόκειτο. Κι' ὁ ἀλλοίθωρισμός της κάθε ἄλλο παρὰ μὲ βοηθοῦσε.

Ἦμουν ἔτοιμος νὰ προτείνω νὰ πάρουμε κανένα ποτὸ ὅταν ὁ Ἰάσων, μὲ τὴν πρόφαση ὅτι κάνει ζέστη, σηκώθηκε καὶ σίμωσε τὸ παράθυρο. Φωτίστηκε. Τὰ σήματα ἦταν γιὰ τ' ἀμάξι. Πραγματικά. Τὸν παρακολούθησα νὰ κοιτᾷ προσχετικὰ πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ γκαράζ κι' ὕστερα νὰ τῆς κάνει νεῦμα, σημαδιακὰ καὶ διακριτικὰ, πὼς ὅλα ἦταν ἐν τάξει.

Δὲν ἔχασα τὴν εὐκαιρία.

—Εὐτυχῶς αὐτὸ τὸ διαμέρισμα διαθέτει καὶ κῆπο καὶ γκαράζ μ' ὄλο πού βρίσκεται στὸν τρίτο ὄροφο. Ἔτσι ἔχουμε τὰ πλεονεκτήματα καὶ τοῦ ἀνωγείου καὶ τοῦ ἰσογείου.

—ὦ, ναι, ἐνθουσιάστηκε ἡ Μάγδα. Τὸ γκαράζ εἶναι ἀπαραίτητο. Δὲν ἔδωσα τὴ συγκατάθεσή μου γιὰ τὸ ἀμάξι πρὶν κτιστεῖ τὸ γκαράζ. Σπίτι χωρὶς γκαράζ εἶναι ἄχρηστο. Καμμιά φορὰ πού πηγαίνομε στοῦ θεῖου Νάσου, δὲ φανταζόμαστε πόσο ταλαιπωρούμαστε. Δὲν ἔχουν δυστυχῶς οὔτε γκαράζ οὔτε χῶρο σταθμεύσεως. Εἶναι κι' ὁ δρόμος στενὸς σὺν τοῖς ἄλλοις, παρκάρουμε μισὸ χιλιόμετρο ἀπ' τὸ σπίτι. Εἶναι μεγάλο πρόβλημα. Ἀναγκαστικὰ μένομε στὸ ἀμάξι μὲ τὴ σειρά.

—Γιατί; ρώτηξε μὲ ἀφέλεια ἡ γυναίκα μου καὶ γέλασε.

—Ποτὲ δὲ ξέρεις τί θὰ συμβεῖ, χρυσῆ μου, οὔτε τὸ βρίσκω φρόνιμο ν' ἀφήνω τόση περιουσία, στοὺς πέντε δρόμους. Ξέρετε πόσο ἀσυνείδητοι εἶναι οἱ ὁδηγοὶ σήμερα. Προχθὲς ἀκόμα κάποιος πῆγε ν' ἀνοίξει τὴν πόρτα τοῦ ἀμαξιοῦ του καὶ

λίγο έλειψε νά μάς γδάρει όλο τò φτερό. Μᾶς λυπήθηκε ó Θεός κι' ἤμουνα ἐγὼ ἐκεῖ κοντά. Ἔνοια σου ὅμως καί στόν συγύρισά. Ἄ, εἶναι ὅλοι τους ἐλεεινοί. Δέ σέβονται τήν περιουσία τοῦ ἄλλου.

Σηκώθηκε, στάθηκε στό παράθυρο καί ἐπιθεώρησε ξανά τò ἀμάξι.

—Εὐτυχῶς ἐσεῖς ἔχετε γκαράζ. Διαφορετικά θά μέναμε κάτω με τή σειρά.

—Οὔτε τούς μηχανικούς δέν ἐμπιστεύεται ἡ Μάρθα, εἶπε με πρόθεση νά τήν κολακεύσει ó Ἰάσων. Κάθε φορά πού τò πᾶμε γιά ἔλεγχο μένει ἐκεῖ ὅλη μέρα. Ἀπό πάνω τους. Δέν ἐπιτρέπει σέ μηχανικό κάτω τῶν τριάντα νά τò ἀγγίξει.

—Πολύ σωστά κάνει, εἶπα. Δέν μπορεῖ πιά νά τούς ἐμπιστευθεῖ κανείς.

—Ἡ ἀρχή μου εἶναι νά μὴν ἐμπιστευόμαι κανένα, κατέληξε ἡ Μάγδα καί γύρισε στή θέση της.

Ὁ Λούης ἔβαλε πίσω στό τραπεζάκι τò περιοδικό με τήν προσοχή τοῦ ἱερέα πού βάζει στήν ἀγία Τράπεζα τὰ σκευῆ τῶν ἀχράντων μυστηρίων, ἀναστέναξε βαθεῖα καί ξαναγύρισε στοὺς στοχασμούς του.

—Πολύ μελαγχολικός σήμερα ó Λούης, παρατήρησα.

—Ναί, πρόσεξα καί γὼ πὼς εἶναι ἄκεφος, με σεκόνταρε ἡ γυναίκα μου.

—Τὸ προσέξατε καί σεῖς; Ἄκους Ἰάσων; Τὸ πρόσεξαν. Θεέ μου, Θεέ μου! Εἰλικρινὰ δέ ξέρω τί νά κάνω μ' αὐτὸ τὸ παιδί. Εἶναι ὁ πιὸ μεγάλος μου καὺμός. Οὔτε τρώει, οὔτε πίνει, οὔτε ἔχει κέφι γιά κουβέντα. Μὰ τὸ χειρότερο εἶναι ἄλλο. Ἐφέρετε πόσο ἐπιμελής ἦταν πάντα. Ὁ καλύτερος τῆς τάξης. Σήμερα κινδυνεύει νά μείνει στάσιμος. Καί τὸ ἄλλο; Αὐτὸ πιά εἶναι...

Μὰ ἓνα παρακλητικὸ βλέμμα τοῦ Ἰάσωνα τὴν ἔκανε νά σκεφθεῖ πὼς δέν ἦταν ὦρα νά μιλήσει γιά ἓνα τόσο σοβαρὸ πρόβλημα.

—Ἴσως καμμιά βιταμίνη, κανένα σιροπάκι, ἔκανε ἡ γυναίκα μου κοιτώντας με τρυφερὸ οἶκτο τὸ ἀγοράκι.

—Τὰ δοκιμάσαμε ὅλα, χρυσῆ μου, ἀπάντησε ἀναστενάζοντας βαθεῖα ἡ Μάγδα. Γυρίσαμε ὅλους τοὺς γιατροὺς. Τίποτα.

—Δέν τοῦ χρειάζονται βιταμίνες. Μιά χαρὰ φαίνεται τὸ παιδί, πέταξα τὴν κοτσάνα μου. Πιστεύω πὼς περισσότερο ἀπὸ τίς βιταμίνες τοῦ χρειάζεταιται παιγνίδι, μερικοὶ φίλοι τῆς ἡλικίας του.

—Τὸ σκέφθηκα καί γὼ, ἐπιδοκίμασε ἄτονα πάλι τὴν εἰσήγησή μου ó Ἰάσων, μὰ ἡ ἐπέμβαση τῆς Μάγδας τὸν βύθισε ξανά στήν παθητικὴ σιωπή του.

—Ἄν ὑπῆρχαν παιδιὰ με ἀγωγή, βεβαίως! Ποιὸς λέει τὸ ἀντίθετο; Νά παίξει μαζί τους, νά πᾶει σπῖτι τους καί νά ρθοῦν κοντά μας. Μὰ πού νά βρεῖς σήμερα παιδιὰ με τρόπο. Δέ βρίσκεις οὔτε ἓνα στὰ χίλια. Εἶναι ὅλοι τους ἀλητόπαιδα, πορωμένοι ἐγκληματίες. Ἔχουν τὴ μανία τῆς καταστροφῆς μέσα τους. Τίς προάλλες γελάστηκα κι' ἄκουσα τὸν Ἰάσωνα κι' ἓνας Θεός, ξέρεי τί τράβηξα. Δυστυχῶς ó Ἰάσων δέν τῶχει χωνέψει ἀκόμα πὼς τὸ παιδί δέν εἶναι ἀπὸ ἔλλειψη συντροφιάς πού ὑποφέρει ἀλλὰ ἀπὸ κάτι βαθύτερο. Τέλος πάντων! Καλέσαμε μερικά παιδιὰ, συμμαθητές του. Εὐτυχῶς εἶχα τὴν προνοητικότητα καί τοὺς περιόρισα στήν αὐλή. Μὰ καί πάλι χρυσῆ μου! Ἄν ἔμπαιναν σπῖτι μου ὀρδές Οὐννων θᾶχε ἔλεος. Μοῦ τᾶκαναν ὅλα γυαλιὰ—καρφιά. Μοῦ ρημάξανε δυὸ τριανταφυλιές

μοῦ χαλάσαν δυὸ αὐλάκια, γέμισαν τὸν κήπο χαρτιά καὶ σκόνες. Καὶ σὰ νὰ μὴν ἔφταναν αὐτὰ μοῦ βρώμισαν τὴν βεράντα καὶ σκόνισαν ὅλα τὰ τζάμια τῆς προσόψεως. Τέσσερις ὥρες παιδεύομαι νὰ τὰ καθαρίσω. Ρωτῆστε τὸν Ἰάσωνα τί τράβηξα.

—“ὦ, ναί, ἐπιβεβαίωσε ἐκεῖνος. Δὲν ἔκλεισε μάτι ὅλη τὴ νύκτα. Ἐκλαιγε ἀπ’ τὸ κακό της.

—Μὲ ξέρετε, συνέχισε ἡ Μάγδα. “Ὅλα κι’ ὅλα μὰ στὴν καθαριότητα εἶμαι σχολαστική.

—Πρέπει νὰναι κανείς, εἶπε ἡ γυναίκα μου.

—Μὲ τόσα μικρόβια ἐλεύθερα, τῆριξα στὸ καλαμπούρι γιὰ νὰ δώσω διέξοδο στὸ γέλιο της καὶ τὸ δικό μου.

—Δὲν εἶναι καθόλου ἀστεῖο, παρατήρησε αὐστηρὰ ἡ Μάγδα καὶ μᾶς ἔκοψε τὴ φορά. Διαβάσατε πόσα κρούσματα ἐχινόκοικου εἶχαμε φέτος; Καὶ πόσα ἐντερικά;

—Ἐχεις δίκαιο, τὸ παραδέχομαι, εἶπα.

—Ἔνοια σου κι’ αὐτὸς ἔτσι εἶναι στὸ βάθος, γύρεψε νὰ μὲ δικαιολογήσει ἡ γυναίκα μου. “Ἄν δὲν πλύνει μόνος του τὰ φρούτα καὶ τὰ λαχανικά δὲν τ’ ἀγγίζει.

Μετά, μιὰ κι’ ἔγινε λόγος γιὰ χορταρικά τῆς ζήτησε τὴ συνταγὴ γιὰ τὸ πλύσιμο τους ποῦ ἡ Μάγδα τῆς εἶχε κάποτε ὑποσχεθεῖ.

—Εἶναι ἀπλούστατη, εἶπε ἡ Μάγδα. Πολὺ νερό, ἀποστειρωμένο βέβαια, καὶ σαμπούνη καρμπολίκ. “Ὅχι σκόνες καὶ πράσινα ἄλογα. Εἶδατε καμμιά φορά γιαντρὸ νὰ πλένει τὰ χέρια του μὲ σκόνη πλυσίματος;

—Τίς ντομάτες ἡ Μάγδα τίς σαπουνίζει καὶ τίς ξεπλένει δεκαπέντε φορές, εἶπε ὁ Ἰάσων.

—Καὶ τὰ ζαρζαβατικά εἶκοσι, εἶπε ὁ Λούης καὶ γέλασε δυνατὰ, σχεδὸν ὑστερικά.

Μπαμπὰς καὶ μαμὰ τὸν κοίταξαν μὲ μιὰν ἀνησυχία ποῦ ὡστόσο δὲν εἶχε μέσα της καμμιάν ἐκπληξή. Πρᾶγμα ποῦ σήμαινε πῶς αὐτὴ ἡ θλιβερὴ κατάσταση, δὲν ἦταν κάτι καινούργιο.

—Καὶ τὰ φρούτα δεκαπέντε, συνέχισε τὸ παιδί καὶ τὰ ματάκια του ὑγράθησαν ἀπ’ τὸ γέλιο.

Ἐγὼ κι’ ἡ γυναίκα μου δὲν ξέραμε τί νὰ κάνουμε. Κοιτούσαμε μιὰ τὸ Λούη καὶ μιὰ τοὺς γονεῖς του. Τότε ἐπενέβη ὁ πατέρας:

—Λούη!, εἶπε αὐστηρὰ. “Ἄν δὲ σταματήσεις ἀμέσως θὰ σὲ στείλω στὸ ἀμάξι.

—Ἀκόμα καὶ τὰ πεπόνια, ἔκανε τὸ παιδί καὶ σῶπασε.

Τὸ γέλιο κόπασε ἀπτόμα ὅπως ἄρχισε.

—Λυπᾶμαι γιὰτὴ αὐτὴ ἡ ἀχαρακτηριστὴ συμπεριφορὰ σου θὰ μὲ ἀναγκάσει νὰ ξαναπῶ κάτι ποῦ ἔχω πῆ χιλιάδες φορές, εἶπε στὸ παιδί ἡ Μάγδα. Μπορεῖς ἐσὺ νὰ γελάς καὶ νὰ εἰρωνεύεσαι μὰ ἡ καθαριότητα δὲν παύει νὰ εἶναι τὸ μεγαλύτερο προσὸν μιᾶς νοικοκυρᾶς καὶ μιᾶς μητέρας. Οἱ σκόνες εἶναι φορεῖς μικροβίων. Κι’ ἂν ξεσκονίζω τόσες φορές τὴ μέρα τὸ κάνω γιὰ τὸ δικό σου τὸ καλὸ καὶ τὸ καλὸ ὄλων μας.

Μετά τὸ σύντομο, διδακτικὸ λογύδριο, σῶπασε μερικὰ λεπτά, ἔριξε μιὰ ματιὰ ἀετίσια γύρω, μυρίστηκε καὶ ξεχνώντας τί προηγήθηκε ξανάρχισε τὸ ἴδιο τροπάρι.

—Δυστυχῶς ἢ εὐτυχῶς ὁσφραίνομαι τὴ σκόνῃ καὶ τὴν ἀκαθαρσία ἀπὸ μισὸ μίλι.

Τὸ βλέμμα τῆς γυναίκας μου δὲν ἦταν φαίνεται ἀρκετὰ θαυμαστικὸ μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ διαφοροῦμενη δῆλωση τῆς Μάγδας γι' αὐτὸ κι' ἡ ξένη μας ἔσπευσε νὰ προσθέσει:

—Καὶ σὺ τᾶχεις καθαρὰ, χρυσῆ μου. Ἄρκετὰ καθαρὰ. Εὐγε! Εὐγε τῆς Ἰάσων! Ἄκουσε χρυσῆ μου. Θὰ σοῦ ἐμπιστευθῶ μιὰν ἀλάθητη μέθοδο γιὰ νὰ ξεσκονίζεις ἀποτελεσματικά. Παίρνεις ἓνα πέτσινο πανί, τὸ βουτᾶς σὲ διάλυση νεροῦ, μαγειρικοῦ ἄλατος καὶ λίγου — ἐλάχιστου ὅμως — πετρελαίου. Ὑστερα...

Γιὰ νὰ μὴν ἀκούσω τὴν συνέχεια γύρισα στὸν Ἰάσωνα ποὺ προσπαθοῦσε μὲ προσοχὴ νὰ ἀποστηθίσει τὴ σωτήρια συνταγὴ. Πρόσεξα πὼς εἶχε ἓνα μεγάλο σπυρὶ στὸ λαιμὸ καὶ τὸν ρώτηξα τί εἶναι.

—Σταφυλόκοκκος, ἀπάντησε. Κληρονομικός.

Ἄναστέναξε παραξένα καὶ πρόσθεσε χαμηλόφωνα, χαμογελώντας:

—Λίγο ἀκόμα καὶ θάχανα τὴ Μάγδα γι' αὐτὰ ποὺ βλέπετε.

—Ἀλήθεια;

—Βεβαίως. Προτοῦ εὐλογήσουμε ἀρραβῶνες μὲ πῆρε στὸν οἰκογενειακὸ τους γιατρό. Ὑποβλήθηκαμε κι' οἱ δυὸ σὲ λεπτομερῆ ἐξέταση. Εὐτυχῶς τὸ μόνο ποὺ μοῦ βρῆκε ἦταν αὐτὸς ὁ σταφυλόκοκκος. Ἄρχισα ριζικὴ θεραπεία. Κράτησε πέντε μῆνες. Πέρασε ἐντελῶς γιὰ νὰ δώσει τὴ συγκατάθεσή της.

—Πιστεύω πὼς ἐνήργησε φρόνιμα, ἔκανα. Στις πολιτισμένες χῶρες αὐτὸ εἶναι ὑποχρεωτικό.

—Ἀσφαλῶς, εἶπε. Καὶ συνέχισε: Ἡ ἴδια ἱστορία ἐπαναλήφθηκε πρὶν συγκατανεύσει νὰ φέρομε στὸν κόσμο τὸ παιδί. Μόνο ἀφοῦ τῆς παρουσίασα πιστοποιητικὸ γιατροῦ μὲ δέχθηκε στὸ δωμάτιό της.

Σώπασε λίγο καὶ ἀναστέναξε.

—Ἄτιμη ἀρρώστια ὁ σταφυλόκοκκος!

—Νὰ πᾶτε σὲ δερματολόγο, εἶπα καὶ κατὰπια ἓνα τρανταχτὸ γέλοιο. Νομίζω πὼς εἶναι προτιμώτερο, παρὰ νὰ ξεδεύεστε στοὺς παθολόγους.

—Νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, φοβᾶμαι, ὁμολόγησε. Ἄν ἀνακαλύψουν τίποτ' ἄλλο ἢ Μάγδα... Εἶναι ἀποφασισμένη νὰ διαλύσουμε, γιὰ τὸ καλὸ καὶ τῶν τριῶν μας βεβαίως. Στὰ ζητήματα τῆς υγείας εἶναι πολὺ αὐστηρὴ. Συχαίνεται πολὺ εὐκολα! Νὰ φανταστεῖς χρησιμοποιοῖ πάντα ξεχωριστὰ σερβίτσια: πιάτα, μαχαίροπῆρουνα, ἀκόμα καὶ πετσέτα. Δὲν ἐπιτρέπει σὲ κανένα μας νὰ τὰ χρησιμοποιοῖσει. Οὔτε στὸ Λοῦη. Ὡς καὶ τὸ μπάνιο, πρὶ μπεῖ τὸ ἀποστειρώνει μὲ οἰνόπνευμα. Καμμιά μέρα θὰ δώσει φωτιά στὸ σπίτι.

Γιὰ νὰ μὴ προδώσω τὸ γέλοιο μου ἔσπευσα ν' ἀλλάξω θέμα.

—Γιατί δὲν πᾶς μόνος σου; Σὲ γιατρὸ ἐννοῶ... Δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τῆς τὸ πείς, εἶπα ὅσο πιὸ χαμηλόφωνα καὶ πιὸ σοβαρὰ μπορούσα.

—Ἄ μπᾶ, αὐτή; Θὰ τὸ μάθει.

—Ἐλα τώρα, πῶς θὰ τὸ μάθει;

—Ἀπ' τὸ τελικὸ ἄθροισμα, εἶπε καὶ χαμογέλασε. Τὰ οἰκονομικά μας βλέπεις

εἶναι δική της εὐθύνη. Κάνουμε κάθε μήνα λεπτομερέστερο κατάλογο τῶν δοῦναι καὶ λαβεῖν. Κι' ὅταν ἡ Μάγδα λείει λεπτομερέστατο, ἐννοεῖ λεπτομερέστατο.

—Καταπληχτικὴ γυναίκα.

—Καταπληχτικὴ!

Ἡ γυναίκα μου μετὰ τὴ συνταγὴ γιὰ τὸ τέλειο ξεσχόνισμα σηκώθηκε ξεφυσώντας κι' ἔφερε ἀπ' τὴν κουζίνα τὸ τρόλεϋ: γλυκὰ τοῦ κουταλιοῦ, γαργαλιστικὴ πουτίγγα, παγωτὸ μὲ φροῦτα, κρύο καφέ.

Ἡ Μάγδα τὰ κοίταξε μ' ὅλη της τὴν προσοχὴ σὲ συναγερμὸ, τὰ μύρισε διακριτικὰ καὶ μετὰ ἔδωσε στοὺς ἐξαρτομένους της μὲ μυστικὸ σύνθημα τὴν ἐτυμμηγορία: θὰ μπορούσαν νὰ δοκιμάσουν ὅτι ἤθελαν, μὰ μὲ προσοχὴ καὶ φειδώ. Ἡ ἴδια σκάλισε λίγο τὸ παγωτὸ της μὲ ἐπιφυλαχτικὸτητα κι' ἀνόρεχτα. Στὸ φροῦτο δὲν ἄγγιξε. Φαντάζομαι ὅτι ἂν μπορούσε θάκανε ἀμέσως ἀπολύμανση τοῦ πεπτικοῦ συστήματος. Ἴσως καὶ νὰ τῶκανε ἀργότερα. Ἀντίθετα, ὁ Ἰάσων κι' ὁ Λούης ρίχτηκαν μὲ τὰ μούτρα στὰ πιάτα τους. Τοὺς σέρβιρα γιὰ δευτέρη φορὰ.

—Ἔτσι εἴσαστε ἐσεῖς, τοὺς ἀποπῆρε μισοαστεῖα ἡ Μάγδα. Σπίτι δὲν ἀγγίζετε τίποτα. Καλὰ ὁ Λούης, ἀλλὰ ἐσύ;

Ἔβραλε στὸ τρόλεϋ τὸ πιατάκι της, σηκώθηκε καὶ ξανακοίταξε τὸ ἀμάξι.

—Ἀλήθεια στράφηκε σὲ μένα, πόσα μίλια κάνατε ἐσεῖς μέχρι σήμερα;

—Νομίζω εἴκοσι χιλιάδες.

—Τόσα πολλά; Ἀκοῦς Ἰάσων; Ἐμεῖς εἶναι ζήτημα ἂν κάναμε πέντε χιλιάδες μίλια. Καὶ τὰ πήραμε σχεδὸν μαζὶ.

—Τόσα λίγα; ρώτησα. Καλά, Ἰάσων, δὲν εἶσαι περιοδευών;

—Ναί, μὰ δὲν τὸ χρησιμοποιῶ. Πηγαίνω μὲ τοὺς συναδέλφους ἢ μὲ τὴ γραμμὴ.

—Μὰ παιδί μου, φώναξα ἐμβρόντητος, μὲ τὰ ταξιδιωτικὰ πού δίνει ἡ ἐταιρεία θὰ τὸ ξοφλοῦσες σὲ δυὸ χρόνια καὶ θάπαιρνες δεύτερο.

Ἐκεῖνος ἀναστένανε θλιμμένα, σημάδι πὼς συμφωνοῦσε. Ἡ Μάγδα ὠστόσο ἔσπευσε νὰ δώσει τὴν ἐξήγηση:

—Τὶ πολλὰ δίνουν; Ψίχουλα. Τὰ ὑπολόγισα χίλιες φορές. Μισὸ σελίνι γιὰ κάθε μίλι! Παθητικὸ δηλαδή.

—Γιατὶ παθητικὸ; ἐπέμεινα. Καὶ ἐγὼ τὸ ὑπελόγισα.

—Πῶς τὸ ὑπελόγισες; Δυὸ γρόσια καὶ μιὰ δεκάρα ἀκριβῶς πᾶνε γιὰ τὴ βενζίνη. Σωστά; Σὺν δύο γιὰ τὴ φθορὰ τῶν ἐλαστικῶν. Καὶ δύο γιὰ τὴ φθορὰ τῆς μηχανῆς. Ἐξὴ καὶ κάτι! Κι' αὐτὰ χωρὶς νὰ ὑπολογίσουμε ὅτι ἡ μογιὰ θὰ εἶναι ἐκτεθειμένη τόσες ὥρες στὸ λιοπύρι, στὴ σκόνη καὶ τὴ βροχὴ. Ἄσε τοὺς κινδύνους δυστυχίματος μὲ τὴν ἀφρημάδα τοῦ Ἰάσωνα καὶ μὲ τόσοις ἄλλους ἀσυνείδητους ὁδηγοὺς νὰ κυκλοφοροῦν ἐλεύθεροι. Νὰ μᾶς λείπει.

Ἐ, μ' αὐτὸ πιά περνοῦσε κάθε ὄριο. Αὐτὴ δὲ λεγόταν τσιγγουνιά. Ἦταν ἀνώτερα μαθηματικά! Σταυροκοπήθηκα, ἀπὸ μέσα μου βέβαια, καὶ σώπασα. Μὰ πάλι ἡ γλυκειὰ φωνὴ τῆς Μάγδας διέκοψε τοὺς μακάριους στοχασμούς μου.

Οἱ δυὸ γυναῖκες εἶχαν ἀρχίσει φαίνεται νὰ μιλᾶνε ξανὰ γιὰ σπίτια καὶ γιὰ ἐνοίκια γιὰτι ἡ ξένη μας δήλωσε κατηγορηματικά:

—Χρυσή μου, νὰ μὴ σκέφτεσαι ἔτσι. Σὲ διαβεβαιῶ πὼς δὲν ἔχεις τίποτα νὰ κερδίσεις ἂν ἀποκτήσεις σπίτι. Εἰλικρινὰ σὲ ζηλεύω πού μένεις μὲ ἐνοίκιο.

—'Οχι ἔτσι πάλι, Μάγδα, τὴν μαλώσαμε τρυφερά. 'Αλλο νά'χεις τὸ δικό σου σπίτι κι' ἄλλο νὰ χαραμίζεις ἓνα σωρὸ λεφτὰ σ' ἐνοίκια.

—Αὐτὸ πού σοῦ λέω, χρυσή μου. Ρῶτα με καὶ μένα πού ἔχω κάποια πείρα. Μπορεῖ νὰ μὴν καταλαβαίνω ἀπὸ διακοσμητικὴ καὶ μόδα ὅπως ἐσύ, ἀλλὰ γιὰ τὰ σπίτια εἶμαι μάννα! Ρωτᾶτε καὶ τὸν 'Ιάσωνα. Ψέματα 'Ιάσων; Φέτος χρειάζονται βάψιμο, τοῦ χρόνου καινούργιο παρκέ, σ' ἓνα μῆνα ἐπιδιορθώσεις οἱ μαρμαρίνες καὶ τὸ περίφραγμα, ὕστερα τὸ νερό, τὸ ρεῦμα, οἱ βόθροι. Φρίκη. Γάγγραινα σωστή. Κι ἡ φθορά; Νά'χεις τὸν καθένα νὰ σοῦ τὸ λερώνει ὅποτε θελήσει μὲ τὰ βρωμοπάπουτσά του; 'Ακόμα καὶ τὸ καθάρισμα τὸ φθίρει. Καὶ τὰ πατώματα καὶ τὰ χαλιὰ καὶ τὰ παράθυρα. Τὰ πάντα. Κτυπάει τὸ κουδοῦνι καὶ μὲ πιάνει τρομάρα. Καὶ καλὰ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ μπορεῖς νὰ τοὺς κάνεις νὰ περπαῖνε μὲ τὶς κάλτσες ἢ ξυπόλυτοι, ἀλλὰ τοὺς ξένους; Τὶ γίνεται μὲ τοὺς ξένους; Οταν τοὺς βλέπω νὰ ὀργώνουν τὰ χαλιὰ καὶ νὰ μοῦ τὰ λερώνουν ὅλα μοῦ ἔρχεται νὰ ξεφωνίσω ἀπ' τὸ κακό μου. Κρύβομαι στὴν κουζίνα καὶ κλαίω. 'Ενῶ ἐσεῖς; 'Οποια ὥρα θέτε, φεύγετε. Νοικιάζετε ἄλλο. Δὲν εἴσαστε ὑποχρεωμένοι νὰ χολοσκᾶτε μέρα νύχτα γιὰ τοὺς τοίχους, τὰ παράθυρα, τὰ πατώματα. Ξέρετε τί ὥρα κοιμᾶμαι τὸ βράδυ; Ποτὲ πρὶν τὰ μεσάνυχτα. Τράβηξα πραγματικὰ μαρτύρια σὲ κεῖνο τὸ σπίτι... Βουβὴ τραγωδία. Πόσο θάμουν εὐτυχισμένη νὰ καθόμουν ἐδῶ... Σᾶς ζηλεύω. Δὲν τοὺς ζηλεύουμε 'Ιάσων;

—'Εχει δίκιο ἡ Μάγδα. 'Εκεῖνο τὸ σπίτι εἶναι σωστὸς πονοκέφαλος.

'Ο Λούης ἔνωσε τὰ κοκκαλιάρικα ἄκρα του νὰ μουδιάζουν. Σηκώθηκε. Κοίταξε γύρω, τὸ μάτι του στάθηκε μὲ πόθο στὸ φορτωμένο τρόλεϋ, σ' ἓνα παραδολὸ ἀμπαζοῦρ καὶ τέλος στὸ γυμνὸ τοῖχο.

Μετὰ εἶπε κάτι πού μοῦ πάγωσε τὸ αἷμα:

—Μαμά, θὰ πάθει τίποτα ὁ τοῖχος ἂν τὸν ἀγγίξω;

'Η ἐπίσκεψη κράτησε δυὸ ὥρες.

Σ' αὐτὸ τὸ διάστημα μάθαμε «ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω»:

(α) Πὼς ἔρχονταν μὲ πρόγραμμα νὰ μείνουν μόνο μισὴ ὥρα ἂν δὲν εὕρισκαν ἐλεύθερο τὸ γκαράζ.

(β) Πὼς δυστυχῶς ἡ γιαγιὰ τοῦ Λούη, ἡ μητέρα τῆς Μάγδας, ἀποφάσισε νὰ μείνει στὸ χωριὸ ἀπὸ τότε πού ὁ γιατρός ἀνακάλυψε ἐκεῖνο τὸν ὄγκο στὸ μαστό. ('Ἐπρεπε νὰ πάει ἡ δυστυχισμένη, παρὰ τὶς διαμαρτυρίες τοῦ Λούη πού ἦταν πολὺ συνδεδεμένος μαζί της. Οὔτε ἡ ἴδια δὲν πείσθηκε πὼς τὸ κακό δὲν ἦταν μεταδοτικό).

(γ) Πὼς ὁ Λούης, μετὰ ἀπ' τὴν ἀπομάκρυνση τῆς γιαγιᾶς ἄρχισε νὰ συμπεριφέρεται παράξενα: Γελᾷ μ' ὅ, τι πεῖ καὶ κάνει ἢ μαμά, δὲ διαβάζει πιά, ἔχει γίνει ἐπιθετικὸς καὶ σαρκαστικὸς, συμμαχῆσε ἀπόλυτα μὲ τὸν μπαμπᾶ καὶ ἀπειλεῖ πὼς ὅπου νά'ναι θὰ τὸ σκάσει ἀπὸ τὸ σπίτι καὶ δὲ θὰ ξαναγυρίσει.

(δ) Πώς ό 'Ιάσων έπιμένει νά πάρουνε τηλεόραση, νά σκοτώνουνε μερικέσ ώρες. 'Η Μάγδα φυσικά έχει ένσταση. 'Ισχυρίζεται πώς ή τηλεόραση θά κλέψει άπ' τó Λούη και τά τελευταία ἔγνη ενδιαφέροντος για τά μαθήματά του. «'Ο 'Ιάσων πρέπει νά ύποστει αὐτή τή μικρή θυσία χάριν τοῦ μέλλοντος τοῦ παιδιοῦ του».

—Δέν έχω δίκαιο 'Ιάσων;

—Βεβαίως Μάγδα!

Μέ άγαλλίαση τούς είδα νά σηκώνονται. Τούς συνοδεύσαμε ώς κάτω. Θά πηγαίναμε κινηματογράφο, παιζόταν ένα ενδιαφέρον φίλμ, και τούς καλέσαμε.

—'Αδύνατο! Χρόνια έχει νά πᾶμε κινηματογράφο, άναστéναξε για τελευταία φορά ό 'Ιάσων πού τόν ἤξερα μεγάλο έραστή τῆς όθόνης και θαυμαστή τῶν «σκληρῶν άνδρῶν» της.

—Εέχασες μπαμπᾶ; Ξαναμίλησε ό Λούης. Πήγαμε πέρσυ τά Χριστούγεννα.

—'Εσεῖς ναί, έκανε εκείνος άόριστα.

—Νά μοῦ λείπει τó σινεμά, είπε ή Μάγδα, γενναιόψυχα. Δέν τó κάνει ή καρδιά μου νά βλέπω έγώ σινεμά κι' ό 'Ιάσων νά κάθεται νά προσέχει τó άμάξι...

Τώρα έξιχιάσατε τά αίτια τοῦ στυγεροῦ έγκλήματος;
Βεβαίως και δέν ἦταν πολιτικά.

Ἰούλιος 1960

ΠΑΝΟΣ ΙΩΑΝΝΙΔΗΣ

ΠΟΙΟ ΔΑΚΡΥ

Κύριε αὐτή τή νύχτα Σου ποιά δάκρυ μου
ποιά κρυφή άνεμόνα τῆς άγάπης μου
χιυπάει τήν πόρτα
πὸν δειπνᾶς με φῶς
κι' άπειρες άνταύγειες πὸν τραγουδοῦν τήν βασιλεία Σου;...

ΑΝΤΩΝΗΣ ΠΙΛΛΑΣ

Ο ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ ΚΑΙ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΕΟΤΗΤΑ

ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΠΟΙΗΤΗ

Τὸ ἀνέκδοτο γράμμα τοῦ Ἁγγελοῦ Σικελιανοῦ ποὺ δημοσιεύεται σήμερα εἶναι, ἀπ' ὅσο γνωρίζω, ἓνα ἀπὸ τὰ ἐκτενέστερα καὶ τὸ οὐσιαστικότερο ἴσως ἀπὸ τὰ δημοσιευμένα γράμματα τοῦ Ποιητῆ¹.

Μᾶς δείχνει τὴν ὀλύμπια στάση καὶ τὶς ἀντιδράσεις του ἀπέναντι στὴ θολὴ καὶ καταθλιπτικὴ ἀτμόσφαιρα τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς, ὅπως εἶχε διαμορφωθεῖ μέσα στὴ φοβερὴ ἐκείνη θεομηνία τοῦ πολέμου καὶ τῆς κατοχῆς. Μᾶς διαφωτίζει προπάντων σχετικὰ μὲ τὴ στάση τοῦ Σικελιανοῦ ἀπέναντι στοὺς νέους, μιὰ στάση γεμάτη πατρικὴ τρυφερότητα καὶ διαρκῶς ἐμπνεύμενη ἀπὸ τὴν ἐδραία συνείδηση τῆς εὐθύνης ἑνὸς κορυφαίου πνευματικοῦ ταγοῦ γιὰ τὴν καθοδήγηση τῆς Ἑλληνικῆς Νεότητος, ποὺ ἐκφράζει καὶ ἐνσαρκώνει τὸ πνευματικὸ μέλλον τοῦ τόπου.

Τὸ γράμμα τοῦτο περιέχει ἀκόμη μιὰν ἐκ βαθέων ἐξομολόγηση τῆς βαθύτατης πικρίας τοῦ μεγάλου Ποιητῆ γιὰ τὴν ἀδιαφορία ποὺ ἔδειξε ἡ Ἑλληνικὴ Νεότητα ἀπέναντι στὸν πνευματικὸν ἀγώνα ποὺ εἶχε ἀναλάβει «γιὰ νὰ ἐκπορθῆσει τὴν οὐσιαστικὴ τῆς θέσε μὲς» στὸν κόσμον καὶ τὴν ἐποχὴ μας—ἐναντὶ ἀγώνα ποὺ αὐτὴν ἀκριβῶς τὴ νεότητα περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον ἀφοροῦσε.

Εἶναι φανερὸ λοιπὸν ὅτι ὁ Σικελιανός, μὲ τὸ πολὺμορφο ποιητικὸ του ἔργο καὶ τὸν ἄλλον πνευματικὸ του μόχθο, ἀπευθυνόταν κυρίως στοὺς νέους. Σ' αὐτοὺς προβάλλει τώρα σὰν καθῆκον ἐπιτακτικὸ (ἢ ἀ συσσωματωθῶν

τριγύρα) καὶ νὰ κρατήσουν «ἀσβυστο καὶ σταθερό» τὸ φῶς ποὺ ἀκτινοβολεῖ ἡ σικελιανικὴ δημιουργία, ἀξιοποιώντας τὴν πνευματικὰ καὶ τοποθετώντας τὴν, μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα μεγάλα ἑλληνικὰ ἐπιτεύγματα, στὸ κέντρο τῆς πνευματικῆς ζωῆς, ἀλάθευτον ὁδηγὸ τῆς πορείας μας στὸν ἀνηφορικὸ δρόμο τοῦ Πνεύματος.

* * *

Τὸ γράμμα —μαζὶ μὲ τὴ σύντομὴ εἰσήγηση ποὺ προτάσσεται καὶ ἐδῶ χωρὶς καμιὰν ἀλλαγὴ — ἀνακοίνωσα γιὰ πρώτη φορὰ προφορικὰ στὴ Λευκωσία στὶς 2 Ἀπριλίου 1955, κατὰ τὴ διάρκεια τῆς πρώτης ἀπὸ τὶς μνημιαῖες φιλολογικὲς συγκεντρώσεις ποὺ εἶχεν ὀργανώσει ἐκείνη τὴ χρονιά στὸ σπίτι τοῦ ὁ κ. Κύπρος Χρυσάνθης.

Ἡ 2 Ἀπριλίου 1955 ἦταν ἡ ἐπομένῃ τῆς ἱστορικῆς ἡμερομηνίας ποὺ σήμανε τὴν ἐναρξὴ τοῦ ἐνοπλοῦ ἀγώνα τοῦ κυπριακοῦ Ἑλληνισμοῦ γιὰ τὴν ἐλευθερία του. Ἡ σύμπτωση τῶν δύο αὐτῶν ἐκδηλώσεων, ἂν καὶ τυχαία, εἶναι ὅμως πολὺ χαρακτηριστικὴ. Ἄναπολῶ τώρα μὲ βαθύτατη συγκίνηση τὶς ἐπικεῖνες ὥρες ποὺ ζήσαμε ἀνάμεσα στοὺς ξεσηκαμένους Κυπρίους ἀδελφούς μας, ὅσο εἶχαμε τὴ μεγάλη εὐκαιρία καὶ τὴν τιμὴ νὰ ὑπηρετήσουμε τὴν Ἑλληνικὴ Παιδεία τοῦ σκλαβωμένου ἀκόμη τότε νησιοῦ μας, καὶ ἀναλογίζομαι πόσο βαθιὲς καὶ ἀκατάλυτες εἶναι οἱ ρίζες τῆς πνευματικότητος τοῦ κυπριακοῦ ἑλληνισμοῦ, ὅπως φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸ συγχρονισμὸ τῶν δύο ἐκδηλώσεων: ἀπὸ τὴ μιὰ ἀγωνιζόταν σκληρὰ καὶ ἄνισα τὸν ἔσχατον ἀγώνα ἐλευθερίας ἢ θανάτου, ἐνῶ ταυτόχρονα δὲν ξεχνοῦσε καὶ δὲν παραμέριζε οὔτε στιγμὴ τὸ Πνεῦμα καὶ τὴ διακονία του.

ΑΛΕΞ. Π. ΜΠΕΚΙΑΡΗΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ Σ' ΕΝΑ ΑΝΕΚΔΟΤΟ ΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΥ.

Τὸ ἀνέκδοτο γράμμα τοῦ Σικελιανοῦ ποὺ ἔχω τὴν τιμὴ νὰ σᾶς ἀνακοινώσω ἀπόψε, χάρη στὴν εὐγενικὴ πρόσκληση τοῦ κ. Χρυσάνθη,

1. Τὸ πρωτότυπο (ἀποτελεῖται ἀπὸ τέσσερις χειρόγραφες σελίδες μεγάλου σχήματος διαστάσεων 28,4X21 cm) θὰ κατατεθεῖ στὸ «Ἀρχειο Ἁγγελοῦ καὶ Εὐας Σικελιανοῦ», ποὺ ἀγοράσθηκε τὸν περασμένο χρόνο ἀπὸ τὸ «Ἴδρυμα Ἐθνικῆς Τραπεζῆς» καὶ δωρήθηκε στὸ Μουσεῖο Μπενάκη, ὅπου καὶ στεγάζεται. Δημοσιεύετ' ἐδῶ σὲ πιστὴ ἀντιγραφή ἀπὸ τὸ χειρόγραφο, μὲ τὴν ὀρθογραφία καὶ τὴ στίξη τοῦ Ποιητῆ. Ἡ μοναδικὴ ἐπέμβαση ἀναφέρεται στὸ χωρισμὸ σὲ παραγράφους, ἀνάλογα μὲ τὶς νοηματικὲς ἐνότητες τοῦ κειμένου.

είναι γραμμένο από τον Ποιητή στις 14 'Ιουλίου 1944.

Ἡ χρονολογία 1944 ἴσως νὰ μὴν ὑποσημενεί πολλὰ πράγματα γιὰ ὄσους δὲν εἶχαν τὴ δραματικὴ εὐκαιρία νὰ ζήσουν σ' ὄλο τὸ συγκλονιστικὸ μεγαλεῖο τῆς τῆ μεγάλης ἐθνικῆς καὶ ἠθικῆς τραγωδίας τῆς Ἑλλάδος στὰ χρόνια τῆς κατοχῆς. Ὅπως ἦταν φυσικὸ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, οἱ νέοι αἰσθάνονται τότε ἐντονώτερα καὶ ὀδυνηρότερα τὸ ἄγχος ποὺ προκαλοῦσε στὶς ψυχῆς τὸ ἀσύλληπτο ἐκεῖνο ἐθνικὸ, πνευματικὸ καὶ ἠθικὸ χάος. Ἀλλὰ ἡ ἀγωνία τῶν νέων, ποὺ πέρασαν τὴν ἐφηβεία τους καὶ ἄρχισαν νὰ αἰσθάνονται καὶ νὰ στοχάζονται μέσα στὰ πικρὰ αὐτὰ χρόνια, ἦταν δυσυπόστατη: δὲν ἦταν μόνον ἡ ἀγωνία γιὰ τὴ μοίρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ γιὰ τὰ ἱστορικὰ του πεπρωμένα, ἀλλὰ ἦταν συγχρόνως καὶ ἡ πυρετικὴ προσπάθεια γιὰ τὴ σύλληψη καὶ τὴ βίωση τοῦ νοήματος τῆς νέας ἐποχῆς, τοῦ νέου κόσμου ποὺ γεννιόταν καὶ ποὺ παρακολουθοῦσαμε ὄλοι μὲ συγκρατημένη ἀναπνοὴ τὶς ὠδίνες καὶ τὰ αἵματα του.

Θὰ ἔπρεπε νὰ γραφεῖ κάποτε ἡ ψυχικὴ ἱστορία τῆς ἐλληνικῆς νεολαίας τῶν χρόνων αὐτῶν, μιὰ ἱστορία πολυσήμαντη, μὲ ἀπειρες προεκτάσεις καὶ καυτερὴ δραματικὴ οὐσία. Ὅλες οἱ καθιερωμένες ὡς τότε ἀξίες εἶχαν ξεπέσει, ὅλες οἱ «φωτιές οἱ πλάστρες μὲς στὴ χώρα» ἦταν σβησμένες. Καὶ ἡ ψυχὴ τῶν νέων μὲ μιὰν ἀγωνιώδη καὶ ἀπελπισμένη προσπάθεια πάζοιζε νὰ κρατηθεῖ ὀρθὰ ἐμπρὸς στὸ κατώφλι τῶν νέων καιρῶν ποὺ ἔρχονταν καὶ ποὺ αἰσθανόμασταν κιόλας νὰ μᾶς τυλίγουν μέσα στὸν πικρὸ τους ἀέρα.

Ποῦ ἄλλοῦ λοιπὸν θὰ μπορούσε νὰ βρεῖ καταφυγὴ καὶ στήριγμα ἡ ἐλληνικὴ νεότητα μέσα σ' αὐτὴ τὴν κοσμογονία, παρὰ μόνον στὶς προαιώνιες ρίζες τῆς ἐλληνικῆς παράδοσης καὶ στοὺς πνευματικὸς ἐκείνους ταγοὺς ποὺ ἐνσάρκωναν καὶ ἐκφράζανε μὲ τὸ ἔργο καὶ μὲ τὸ ἦθος τους τὴν πολυαίωνα αὐτὴ παράδοση! Καὶ πρῶτος ἀνάμεσά τους, αὐτὸς ποὺ γέμιζε μὲ τὴ δωρικὴ παρουσία του τὸ πνευματικὸ μας στερέωμα, σὰν ἄλλος Προπομπὸς καὶ Δαδοῦχος τῶν Ἑλευσινίων μυστηρίων, ὁ Ἄγγελος Σικελιανός.

Δὲν ἔχω τὴν πρόθεση ἀπόψε ν' ἀσχοληθῶ μὲ τὰ προβλήματα ποὺ θέτει ἡ πολυσύνθετη σικελιανικὴ δημιουργία. Ἀλλὰ, προλογίζοντας τὸ

γράμμα τοῦ Ποιητῆ, θὰ ἤθελα μόνον νὰ ὑποδηλώσω ὅτι, ὅπως φαίνεται κι' ἀπ' αὐτό, ὁ Σικελιανὸς εἶχε συλλάβει καὶ ζοῦσε βαθύτατα τὸ δραματικὸ νόημα τοῦ καιροῦ μας καὶ ἀντίκριζε τὸ Σῶμα τῆς Ζωῆς ὡς μιὰν ἐνότητα ἀδιάσπαστη, πέρα ἀπὸ τοὺς φριχτοὺς κατακερματισμοὺς ποὺ τοῦ ἔχουν ἐπιβάσει οἱ ποικίλες ρασιοναλιστικὲς ἐκδηλώσεις τοῦ πολιτισμοῦ μας. Καὶ ἔτσι ἀκέραιο καὶ ἀκερμάτιστο τὸ ἐκφράζει καὶ στὸ ἔργο του, τόσο τὸ καθαρὰ λυρικὸ ὅσο καὶ στὶς τραγωδίες του.

Δὲν ἀρκεῖται ὁμως στὸ νὰ ἐκφράσει μόνον ποιητικὰ τὸ νόημα αὐτό, ἀλλὰ ἐκπληρώνοντας τὴν εὐρύτερα «Παιδαγωγικὴ» ἀποστολὴ του ὡς ποιητικὸ δημιουργοῦ, ὅπως ἀκριβῶς τὴν ἀντιλαμβάνονταν καὶ οἱ ἀρχαῖοι ὁμότεχνοί του, δίνει καὶ τὴ λύση καὶ προτείνει καὶ τοὺς δρόμους ἀπ' ὅπου πρέπει νὰ διαβούμε, γιὰ νὰ ὑπερβούμε τὸ τραγικὸ ἀδιέξοδο τῆς ἐποχῆς καὶ τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Αὐτὴ εἶναι ἡ αἰτία, γιὰ τὴν ὁποία Λόγος καὶ Πράξη μέσα στὴν ποιητικὴ δημιουργία καὶ στὴν ἄλλη δραστηριότητα, ποὺ συγκροτοῦν τὴν ὅλη προσωπικότητα τοῦ Ἄγγελου Σικελιανοῦ, ἀποτελοῦν ἓνα ἀδιάρρηκτο σύνολο, τόσο ποὺ γιὰ νὰ συλλάβουμε σωστὰ τὸ ἓνα ἀδιάρρηκτο σύνολο, τόσο γιὰ νὰ συλλάβουμε σωστὰ τὸ ἓνα, πρέπει ἀκέραιο νὰ ἔχουμε κατανοήσει καὶ τὸ ἄλλο. Ἡ Δελφικὴ του προσπάθεια εἶναι οὐσιαστικὰ μιὰ συνέχεια τῆς ποιήσεώς του σὲ ἄλλη περιοχὴ καὶ μὲ ἄλλα μέσα. Γιατί, βέβαια, στὸ Σικελιανὸ ἡ ποίηση ἔχει ξεπεράσει πλέον τὸ στενὰ φιλολογικὸ-γραμματολογικὸ τῆς νόημα καὶ ὑψώνεται σταθερὰ στὴ πιὸ ψηλὴ κορυφὴ τῆς πνευματικότητος καὶ τῆς θρησκευτικότητος. Ὁ χαρακτηρισμὸς ποὺ εἶχε κάμει ὁ ἴδιος παλαιότερα γιὰ τὸν Παλαμᾶ ταιριάζει, θαρρῶ, περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον, στὸν ἴδιο: ὁ Σικελιανὸς εἶναι ἓνας ἀσκητής, ἓνας μύστης.

Ὅπως εὐστοχα καὶ μὲ τὴ γνωστὴ διεισδυτικότητά του ἔχει παρατηρήσει ὁ Γιῶργος Θεοδοκάς σ' ἓνα ἀπὸ τὰ βαθύτερα κείμενα ποὺ ἔχουν γραφεῖ γιὰ τὸν Ποιητὴ μας, ὁ Ἄγγελος Σικελιανός εἶναι ὁ πρῶτος Νεοέλληνας ποὺ κατόρθωσε μὲ μιὰ τιτανικὴ προσπάθεια « νὰ συμπυκνώσει τὴν ἐσωτερικὴν του βίωση πρὸς ἓνα ὁμαδικὸ Μῦθο» καὶ, τότε μὲ τὸ συμβολικὸ ἐμβλημα τῆς Δελφικῆς Ἰδέας, πότε μὲ τὰ ποιητικὰ σύμβολα τοῦ Σταυρωμένου Ὀρφέα, τοῦ Πεθαμένου Ἄδωνη, τοῦ βρέφους Διονύσου

ἢ τῆς Μητέρας Θεοῦ, ἀνὰ τὸν προτείνει στὴν ἔφρωστη ἀνθρωπότητα τοῦ καιροῦ του, σὰν ἓνα μαγνητικὸ πῶλο, ἱκανὸ νὰ καθοδηγήσει τὴν πορεία τῆς πρὸς ἓνα νέο πνευματικὸ λυτρωμὸν».

Αὕτῃ εἶναι ἀρκετὰ πρόχειρα βέβαια καὶ ἑλλειπτικὰ δοσμένη - ἢ εὐρύτερη καὶ σωστότερη, νομίζω, σκοπιὰ, μιὰ σκοπιὰ ἑλληνοκεντρικὴ ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ βαθύτατα πανανθρώπινη, ἀπὸ τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἀντικρίζουμε

τὴν ὅλη προσωπικότητα καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἁγγελοῦ Σικελιανοῦ. Ἄπ' αὐτὲς λοιπὸν τὶς διαθέσεις καὶ τὶς σκέψεις κινημένους, εἶχα πλησιάσει στὰ 1944 τὸν Ποιητὴ, στέλλοντάς του ἓνα ἐφηβικὸ, γεμάτο ἐνθουσιασμὸ καὶ πίστη, γράμμα ἀπὸ τὴν ἐπαρχία, ὅπου βρισκόμουν τότε ἀποκλεισμένος ἀπὸ τὴ θύελλα τῶν καιρῶν. Ἔστερ' ἀπὸ λίγες μέρες ἤρθε ἡ ἀκόλουθη ἀπάντησις τοῦ Ποιητῆ:

Φίλε Κύριε Μπεκιάρη,

Ξαναγυρίζοντας τὶς τελευταίαις αὐτὲς ἡμέρες σὲ κάποια παλιὰ Δελφικὰ μου κείμενα, συλλογιζόμενα: Πάτε τάχα ἡ Ἑλληνικὴ Νεότης θὰ σκύψει σ' αὐτὰ τὰ κείμενα, ἂν ὄχι ἄλλο γιὰ νὰ ρωτηθεῖ κάπως ὑπεύθυνα ἀπὸ ποῦ νὰ πῆγασαν κι' ἀπὸ ποιοὺς δρόμους διάβηκαν γιὰ νὰ ἀρθρωθοῦνε, ὅπως ἀρθώθηκαν καὶ νὰ προβάλουν ὅπως πρόβαλαν τὰ αἰτήματά τους στὶς ἡμέρες μας;

Κ' ἔβλεπα πὼς θὰ διάβαινε πολὺς πολὺς καιρὸς — ἐκτὸς ἂν ζοῦσα κ' εἶμουν πάντοτε γερὸς κ' ἐπάλευα ὡς τὴν ὑστερη πνοή γιὰ νὰ ἐκπορθήσω (γιὰ τοὺς ἄλλους) τὴν οὐσιαστικὴν τους θέσιν μὲς στὸν κόσμον καὶ τὴν ἐποχὴν μας — ὡς ποῦ νὰ ψυχανεμιστεῖ αὕτῃ ἡ Νεότης, ποιά σημασία αὐτὰ τὰ αἰτήματα ἔχουνε γιὰ κείνην πρῶτα—πρῶτα.

Τὴν ἴδια λοιπὸν μέρα πῶκανα τοὺς στοχασμοὺς αὐτοὺς ἤρτε τὸ γράμμα Σας. Ἡ ἀκτινοβολία τῶν αἰτημάτων μου εἶχε ἀγγίξει τότε — τὸν καιρὸν ποῦ τὶς ἐπρόβαλα — τὶς κορυφές, σὰν ἓνας ἥλιος στὴν ἀνατολή του. Ἄλλὰ ὁ κάμπος εἶχε μείνει σκοτεινὸς κι' ἀπ' ὦρα σ' ὦρα, καθὼς ξέρετε κι' ὡς τῷθελε ἡ Ἱστορικὴ μοῖρα — σκοτίδιαιζε ὀλοένα πῶς πολὺ. Ὡς ποῦ τὸ κάτω σκοτάδι ἔγινε τόσο, ποῦ στὴ σκέψη τῶν περσότερων, νὰ σκεπαστοῦν ὡς γιὰ πάντα οἱ κορυφές — Ἐδῶ προπάντων στὴν Ἑλλάδα—

Ποιά στάσις ἔδειξε ἡ Νεότης μπροστὰ σ' ὃ, τι τόσο ριζικὰ τὴν ἀφωροῦσε, τὸν ἀγῶνα μου; Ἀνύπαρκτη εἶταν ἡ Νεότης αὕτη, γιὰτὶ ἂν ὑπῆρχε, πὼς θὰ ν' ἀνατείνονταν στὸ φῶς ποῦ τῆς προσφέρονταν; Πὼς θὰ συσσωματώνονταν τριγύρα του νὰ τὸ κρατήσῃ ἄσβυστο καὶ σταθερὸ;

Πόσα χρόνια ἔχουν περάσει ἀπὸ τότε; Ἀσφαλῶς πολλά. Κ' εἶν' ἡ πρώτη φορὰ ποῦ ἔπειτ' ἀπὸ τόσα χρόνια, ἓνας Νέος, ἓνας ἀληθινὸς Νέος, μοῦ μιλεῖ γι' αὐτὰ τὰ αἰτήματα, μὲ σοβαρώτατη πνευματικὴ προδιάθεσις, μὲ φωτεινὴ διαίσθησις, μὲ Πίστη! Μπορεῖτε μόνος Σας νὰ στοχαστεῖτε ποιά ἰδιαιτέρη πνευματικὴ χαρὰ—χαρὰ γι' αὐτὸν καὶ γιὰ τὸ Πνεῦμα — αἰσθάνομαι γι' αὐτό. Καὶ ἡ χαρὰ αὕτη συνηγεῖ μέσα μου σὲ κάθε λέξει τῆς ἐπιστολῆς Σας.

Μόνον τὸ σημεῖον ποῦ παραπονιέσθε πὼς βρίσκεστε στὴν ἐπαρχία, μοῦ φαίνεται ἔξω ἀπ' τὴν καθαρὰ πνευματικὴν πραγματικότητα! Ἄν καὶ σ' αὐτὸ ἐβλέπατε μιὰν εὐνοια τῶν θεῶν θάμαυσα σ' ὅλα συμφωνότατος μαζί Σας. Ἡ ψυχικὴ Σας διαύγεια θὰ θολώνονταν ἐδῶ ἀπὸ ἐπαφές καὶ προστριβές ἀταίριαστες μὲ τὴ βαθύτερη ζωὴ Σας. Κ' ἴσως ἴσως ἡ ψυχὴ Σας δὲ θὰ στρέφονταν μὲ τόση σταθερότητα καὶ φωτεινότητα σ' ἓνα Ἔργο, ποῦ ὅπως

Λέτε Σας έμπνέει τήν Πίστη και Σας ανοίγει ένα δρόμον έσωτερικό στή βαθμιαία Σας ολοκλήρωση.

Πόσο θάθελα νά Σας βοηθούσα σ' αυτό μέ τή φιλία μου και τήν πολυκαιρινή πνευματική μου Πείρα. Σ' αυτό βέβαια οί σημερινές συνθήκες είναι ενάντιες. Θα προσπαθήσω νά Σας στείλω όσα βιβλία μου δέν γνωρίζετε, αν κ' εγώ ό ίδιος δέν τ'άχω όλα. Και θα χαίρομαι στό μεταξύ βαθύτατα, έχοντας από καιρό σέ καιρό κάποιο Σας μήνυμα για νά μου λέτε πώς όλοένα έξασφαλίζετε τις προϋποθέσεις πού μου γράφετε στό γράμμα Σας, ώστε ή « Διαισθήσή Σας νά γίνει πλέον Συνείδηση, Έκφραση». Κ' είμαι άπόλυτα βέβαιος πώς θα τό μπορέσετε, αν τό θέλετε, ως τό θέλετε.

Δικός Σας

Άγγελος Σικελιανός

14.7.944

όπως σ'αυτή μέ τή φιλία μου και τήν πολυ-
 καιρινή πνευματική μου Πείρα. Σ' αυτό βέ-
 βαια οι σημερινές συνθήκες είναι ενάντιες.
 Θα προσπαθήσω να Σας στείλω όσα βιβλία μου δέν γνωρίζετε, αν κ' εγώ ό ίδιος δέν τ'άχω όλα. Και θα χαίρομαι στό μεταξύ βαθύτατα, έχοντας από καιρό σέ καιρό κάποιο Σας μήνυμα για νά μου λέτε πώς όλοένα έξασφαλίζετε τις προϋποθέσεις πού μου γράφετε στό γράμμα Σας, ώστε ή « Διαισθήσή Σας νά γίνει πλέον Συνείδηση, Έκφραση». Κ' είμαι άπόλυτα βέβαιος πώς θα τό μπορέσετε, αν τό θέλετε, ως τό θέλετε.

Δικός Σας
 Άγγελος Σικελιανός

14.7.944.

ΑΠΟ ΤΙΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΕΣ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΕΙΣ

Τη μέρα που άνακονιώθηκε ή έπιστολή τοῦ "Άγγελου Σικελιανού.
 Ἐπό τ' άριστερά πός τά δεξιά κάτω σειρά: Χρήστος Παπανικολάου, δημοσιογράφος,
 Ροδής Προβελέγγιος (Ρ. Ροῦφος), τής Βασιλικής Πρεσβείας τής Ἑλλάδος, Γεώργιος
 Μαρκίδης, δικηγόρος. Δεύτερη σειρά: Νίκος Κρασιδιώτης, φιλόλογος, Ὀλγα Βότση,
 φιλόλογος, Κύπρος Χρυσάνθη, ιατρός. Τρίτη σειρά: Ἰάκωβος Κυθρεώτης, Μίκης Κυ-
 τρομηλιδης, φιλόλογος, Ἄλ. Μπεκιάρης, φιλόλογος, Ν. Χιονίδης, φιλόλογος. Ἐνω σει-
 ρά: Νέαρκος Κληρίδης, δάσκαλος, Κώστας Μόντης, δικηγόρος, Κ. Κύρρης, φιλόλογος,
 Δημ. Χαμπουλίδης, δημόσιος ὑπάλληλος.

ΤΟ ΠΟΛΥΒΟΛΟ ΔΟΥΛΕΥΕ ΣΤΟ ΜΑΚΡΥΔΡΟΜΟ...

(διήγημα)

Τὸ πολυβόλο δούλευε ὅλο τὸ βράδυ. Στὸ τέλος τοῦ Μακρύδρομου — ἔτσι λεγόταν ἀλοτε ἡ ὁδὸς Ἀήδρας, ὁ κεντρικὸς δρόμος τῆς Λευκωσίας — ὄρθωνόταν ὁ τοίχος τοῦ δίπατου σπιτιοῦ. Ὁ τοίχος εἶχε πέντε τρύπες ὅπως ἀκριβῶς ἐκείνες πού χρησιμοποιοῦσαν τὸν παλιὸ καιρὸ γιὰ ν' ἀερίζονται τὰ ταβάνια. Ἀπὸ τίς τρύπες αὐτὲς ξεμύτιζε κ' ἓνα πολυβόλο. Τὰ βόλια ξεχύνονταν πυκνά-πυκνά σ' ὅλο τὸ μᾶκρος τοῦ δρόμου ὡς τὴν ἀρχή του, σχεδὸν ἔφταναν στὴν Πλατεία Μεταξᾶ. Ἡ Ἐθνοφρουρὰ ἀπόκλεισε τὸ δρόμο γιὰ νὰ μὴν ὑπάρξουν ἀθῶα θύματα. Κι' ἀφήσανε τὸ ἐχθρικό πολυβόλο νὰ κελαηθῇ μάταια.

Τὰ σπίτια γύρω κλειδοστομιάσανε. Κλείσανε πόρτες — παράθυρα, τὰ κάρφωσαν ποι λέγει ὁ λόγος καὶ μαζεψτήκανε οἱ ἄνθρωποι στὰ πίσω ἀσφαλῆ δωμάτια. Ἄλλοι καθίσανε κατάχαμαι, ἄλλοι σὲ χαμηλὰ скаμνιά κ' οἱ νευρικοὶ πηγαινοέρχονταν ἢ ἀκουμποῦσαν τὸ μέτωπο λίγο στὸν παραστατὸ τῆς πόρτας ἢ σὲ κάποια προεξοχή ἐπιπλου ἢ τοίχου. Πότε-πότε κάποιος σηκώνοταν καὶ ἄνοιγε τὸ ψυγεῖο γιὰ λίγο κρύο νερὸ ἢ πήγαινε στὸ ἀποχωρητήριο. Κάποτε-κάποτε κάποιος ἀναστένανε γιὰ νὰ δῆ νὰ τὸν κοιτάζουν ἐπιτιμητικά οἱ ἄλλοι. Μιά στιγμή ὁ ζωηρὸς κ' ἀνυπόμονος ξεφώνιζε.

— Ἐρχεστε ἢ ἔθνοφρουρὰ νὰ ξεκαθαρίση τὴν κατάσταση.

— Φταῖνε τὰ σχέδια, τὰ πολλὰ σχέδια, ἐξηγοῦσε ὁ σκεπτικὸς τοῦ σπιτιοῦ. Πολλοὶ ἀρχηγοί, πολλὰ σχέδια, πολλὰ κοκόρια, ὁ διάλογος νὰ μᾶς πάρη.

— Χριστὸς καὶ Παναγιά μου. Δάγκωσε τὴ γλῶσσα σου εὐλογημένη, ἐπιτιμοῦσεν ἡ νοικοκυρὰ. Ὁρα γιὰ βλαστημιές εἶναι τώρα; Διάλεξες... ἀλλὰ ἡ βλαστημιὰ στὸ στόμα σας. Γι' αὐτὸ θὰ μᾶς θάψη ὁ Θεός.

Κάπου στὸ πρῶτο τρίτο τοῦ Μακρύδρομου εἶναι ἓνα γώνιασμα δίπατου παλιοῦ ἀρχοντικοῦ, πού κρῦβει ὅπως-ὅπως ἓνα τρίπατο πετρόχτιστο σπίτι. Καλὰ καὶ χοντρά ντουβάρια, καλὴ δουλειὰ πού ν' ἀντέχη στὰ ἐξωτερικὰ χτυπήματα. Ἐξᾶλλου τὰ βοηθητικὰ βρίσκονται νοτιοδυτικὰ κ' ἔτσι προφυλάγονταν ὀλίγε ἀπὸ τὸ πιὸ δυνατό βόλι. Ὁ δυτικὸς ἄνεμος ἔμπαινε ἀπὸ τ' ἀνοιχτὰ παράθυρα πού τὰ προστάτευε πάλιν τὸ πίσω γώνιασμα τοῦ δίπατου παλιοῦ ἀρχοντικοῦ, δηλαδὴ διπλῆ καὶ σίγουρη προφύλαξη. Ἔτσι τὸ σπίτι εἶχε τὴ δροσιά του μὲς τὸ καμῖνι καὶ τὴν ὑγρασία τοῦ Αὐγούστου. Ἐκεῖ, λοιπόν, στὰ βοηθητικὰ δωμάτια ἦταν μαζεμένη ἡ οἰκογένεια τῶν παλιῶν μικροαστῶν προσφύγων: ἡ γρηὰ Φροσύνη, ἡ Κυριακὴ ἢ κόρη της, ὁ Ἄντρος ὁ γαμπρὸς της καὶ δυὸ πιτσιρίκιες ἀγγόνισσες, πού πήγαιναν ἐδῶ σχολεῖο.

Οἱ πιτσιρίκιες διάβαζαν λαϊκὰ περιοδικὰ κ' ἀναστέναν ποτε-πότε εἴτε γιὰτι κλειστήκανε σ' ἓνα τέτοιο φοντωμένο καιρὸ, εἴτε γιὰτι διαβάσανε κάποια αἰσθηματικὴ σελίδα πού τοὺς ἀγγίξε τὴν καρδιά — ἢ ἡλικία τῶχει καὶ γιὰ τὰ δυό. Ὁ Ἄντρος ἔσφιγγε καὶ ἔσφιγγε τίς φούχτες του καὶ πηγαινοέρχόταν νευρικός. Ἦταν συνηθισμένους στὴ συνεχῆ δουλειὰ, τὴ μηχανικὴ, καὶ τὸν στενοχωροῦσε τὸ ἀδίκαιολόγητο καθισιὸ κ' ὁ ἐγκλωβισμός. Σαρανταπεντάρης ἄνθρωπος δὲ χώνευε τὴν ἀπραξία. Σάλευε καὶ τοῦτο τὸ μῖσος μέσα στὸ στήθος του. Τὸν κάλεσαν νὰ καταταχθῇ στὴν ἔθνοφρουρὰ καὶ δήλωσε ποιὸ τύπου ὄπλο ξέρεי νὰ χειρίζεται. Δούλευε κάποτε ὁ ἄνθρωπος σὲ φυτεῖες στὴν Ἀφρική καὶ κάτεχε ὄπλο γιὰ προστασία. Ἀλλὰ τοὺς ἀπόλυσαν γρήγορα καὶ θὰ τοὺς φωνάξουνε, λέει ὁ λοχαγός, ὅταν τοὺς χρειαστοῦνε. Ἡ γυναίκα του, ἡ κυρὰ Κυριακὴ, σκοῦπιζε, σιγύριζε, μιᾶλλωνε... δὲν καθόταν μιὰ στιγμή, καὶ ἀπὸ συνήθειο κ' ἀπὸ νευρικότητα. Μονάχα ἡ γρηὰ Φροσύνη, ἡ μονόφθαλμη — μ' ἓνα μάτι ἔμεινε, γιὰτι τ' ἄλλο τῆς τὸ χάλασαν οἱ Τοῦρκοι στὴ Σμύρνη — μονάχα αὐτὴ ἔδεσε τίς φούχτες της, ἔσκυψε στὸ στήθος τὸ κεφάλι κ' ἀκίνητοῦσε.

Ἡ γρηὰ Φροσύνη ἔζησε τὸ φόβο τῆς καταστροφῆς καὶ τὰ βάσανα τῆς προσφυγιάς. Ἄς μὴ παινευτὴ ἄνθρωπος γιὰ πείρα ζωῆς ἂν δὲν πέρασε τὸν τόμο τοῦ πολέμου καὶ τὴν ταπεινώση τῆς προσφυγιάς. Ἐτοῦτα τὰ δυὸ εἶναι καρτὰ καρφιά στὸ μυαλὸ καὶ τὴν καρδιά.

“Όσο κι’ ἂν ὀρθωθῆ τὸ κορμί ἢ ραχοκοκκαλιὰ κρατάει σημάδια, πὸν σουβλίζουν ὄρες-ὄρες καὶ στὴ χαρὰ καὶ στὴ λύπη.

Κι’ ἄρχισε ἡ γερὰ νὰ συλλογᾶται ἐπιστρέφοντας στὸ παρελθόν.

«Ὁ ἄντρας τῆς προχωροῦσε μ’ ἓνα μάτι φιδίσιο ἀνιχνεύοντας τὸ δρόμο. Ἡ Φροσύνη μὲ δεμένο τὸ σπασμένο δεξί τῆς μάτι κρατοῦσε τὰ τέσσερα παιδιά, δυὸ ἀγόρια, δυὸ κορίτσια κι’ ἓνα μπόγο. Πῶς τὰ κατάφερεν ὅλα αὐτά; Μονάχα ἡ ἔγνοια τῆς μάνας ἐξοικονομᾷ κάτι τέτοια, πὸν δὲν τὰ χωρεῖ τὸ ἀνθρώπινο μυαλό.

—Ἀκούω ποδοβολητό... ὅλοι σὲ τοῦτο τὸ σπίτι, φωνάζει ὁ πατέρας.

Σπρώχνει μὰ μισάνοιχτη πόρτα κι’ ὅλοι χυμᾶνε μέσα. Ὁ πατέρας ἔκλεισε κι’ ἄπλωσε τὸ σῶμα δλάκαρο στ’ ἀστήριχτο φύλλο τῆς πόρτας, ἔτσι γιὰ νὰ μιοδίση τὴν εἴσοδο τοῦ ἔχτροῦ, ἂν τὸ μποροῦσε. Τὰ παιδιά μαζευτήκανε πίσω ἀπ’ τὴ ξύλινη σκάλα πὸν ὀδηγοῦσε στ’ ἀνώϊ. Κουλουριαστήκανε ὅπως-ὅπως κι’ ὀμπρός τους ἄπλωσε τὴν προστασία ἡ μάνα μὲ τὸ μπόγο. Οἱ ἀνάσες ἦταν κομένες, δυσπνοιῖκές, κατατρομαγμένες.

—Πέρασαν, λέει ὁ πατέρας μὲ κάποια ἀνακούφιση.

—Πόσο μένει ὡς τὴν παραλία; ρωτᾷ ἡ κυρὰ Φροσύνη.

—Διακόσια - τριακόσια μέτρα... μισοκαλοῦ θόρυβο τῆς προκυμαίας. Ἡ ἰδέα μου; Μπορεῖ. Ἀλλὰ γνωρίζω τούτη τὴ γειτονιά. Ὅλο ρωμοὶ τὴν κατοικοῦσαν.

—Νὰ πεζέψουμε ἐδῶ; ρωτᾷ ἡ κυρὰ Φροσύνη μ’ ἓνα τόνο πὸν λιγότερο ρώτημα ἦταν καὶ περισσότερο ὑπόδειξη ἢ ἀπόφαση.

—Νὰ πεζέψουμε. ἴσως νῆχη καὶ κάτι νὰ τσιμπήσουν τὰ παιδιά. Θὰ δῶ τὰ κελάρια καὶ τὰ δωμάτια. Κι’ ὕστερα νὰ γλυστρήσω τοῖχο-τοῖχο.

—Ὅχι! ὄχι! Ὅλοι μαζί, διακόπτει ἡ γερὰ Φροσύνη.

—Λέω μὲ προσοχὴ νὰ δῶ ἂν ὑπάρχει εὐκαιρία στὴν προκυμαία. Πρέπει νᾶρθανε δικὰ μας κερᾶβια γιὰ νὰ παραλάβουνε κόσμο. Θὰ τὸν ἀφήσουνε νὰ σφαγῆ ἀπ’ τοὺς γιουρούκηδες;

Ὅλοι ἀνεβήκανε στὸ δεύτερο πάτωμα καὶ βολευτήκανε στὸ πρῶτο πὸν βρήκανε δωμάτια. Ἡ κυρὰ Φροσύνη κάθησε κατάχαμα. Ἐνοίωσε τὰ σκέλια τῆς ὑγρὰ ἔχανε αἷμα ἀπὸ τὸν κόλπο. Δὲν εἶχε ἀποστραγγίσει ἀκόμα ἀπ’ τὴ γέννα τῶν δίδυμων... ἡ μαμὴ δὲν τὴν ἐτοίμασε καλά... ἡ ἀγωνία καὶ τὸ πολὺ ἴσασίδι μαζέψανε αἷμα πολὺ στὰ σπλάχνα τῆς... ποὺς ξέρει;

—Θὰ πάω νὰ δῶ τὸ βρέφος, λέει ξαφνικά. Κράτησε ἐσὸ τοῦτο ἐδῶ.

—Ποὺ βρέφος;

—Τ’ ἄλλο, τὸ δεύτερο...

Καὶ τότε πρόσεξε ὁ πατέρας πὺς ἔλειπε τῶνα δίδυμο.

—Καὶ πὺ τ’ ἀφησες, μωρὴ φόνισσα; ρωτᾷ.

—Στὸ περιβόλι μὲς τίς μελιντζανιές. Δὲν εἶχα γάλα καὶ γιὰ τὰ δυὸ. Εἶπα νὰ σώσω τὸ ἓνα... μὰ δὲ βαστῶ, θὰ πάω νὰ πάρω τὸ πετάμενο, τὸ δίδυμο. Κεῖνο μπορεῖ νᾶναι ἡ μοῖρα μας.

Χύμηξε ἀπ’ τὴ σκάλα σὸν τίγρισσα, ἀνοῖξε τὴν πόρτα χωρὶς καμμιὰ προφύλαξη κι’ ἔτρεχε-ἔτρεχε στὸ πάρα-πέρα τετράγωνο, πίσω ἀπὸ ἓνα τρίπατο ἀρχοντικὸ σπίτι μὲ περιβόλι. Ἐρημιὰ παντοῦ, κατάρα. Πῶς καὶ πότε ἔφτασε ὁ Θεὸς γνωρίζει. Ἐσπρωξε τὴν πλαϊνὴν πόρτα τῆς αὐλῆς κι’ ὀρηψε μὲς τὸ περιβόλι. Ἐψαξε μὲς τίς μελιντζανιές.

—Νᾶτι, νᾶτο τὸ εὐλογημένο μου...

Ἀρπαξε ἀπὸ χάμω ἓνα κοντάρι κρᾶμμα ζωντανό, ἀλλὰ μισοσβυσμένο μὲ γδαρμένο τὸ δεξί του μάγουλο πὸν τριβόταν πάνω στὸ χῶμα.

—Ζωντανό... τὸ ἀγοράκι μου...

Μῆτε σκυλλί, μῆτε μερμήγκι δὲν πειράξανε τὸ μωρό. Θέλημα Θεοῦ ἦταν καὶ βάσταξε δυὸ μέρες πετάμενο μὲς τίς μελιντζανιές. Τᾶσφιξε πάνω στὸ στηθος τῆς κι’ ἔκλαψε μικρὰ. Κοίταξε τὸν οὐρανὸ γιὰ συγγνώμη ἢ γιὰ εὐχαριστία;

Πῆγε πὸν πέρα κι’ ἀνοῖξε τὴ βρύση τῆς χαβούζας. Ἐπλυνε τὸ προσωπάκι τοῦ μωροῦ καὶ τὸ σκούπισε μὲ τὸν γύρο τοῦ φουστανιοῦ τῆς. Τότε εἶδε τὰ αἵματα ἀπὸ τὸν κόλπο τῆς.

Σήκωσε τὰ ρούχα καὶ πλύθηκε ὅπως-ὅπως.

Ἄλλὰ πόσο ν' ἀργοπορῆ ἢ φροντίδα τῆς μάνας ἔτσι γιὰ νὰ βρῆ ἓνα ρούχο νὰ σκουπιστῆ καὶ νὰ σκεπαστῆ; Ξαναχίθηκε στὸ δρόμο κι' ἔτρεξε-ἔτρεξε ὥσπου ξανάφτασε στὸ νέο καταφύγιο. Ἐσπρωξε τὴν πόρτα καὶ μπῆκε μὲ μιὰ χαρὰ καὶ μιὰν ἀνησυχία.

—Εἶν' ὅλοι ἀπάνω; φωνάζει.

—Ὅλοι, ἀπαντᾷ ὁ πατέρας πού στεκόταν στὸ κεφαλόσκαλο μοιδίζοντας τ' ἄλλα παιδιὰ νὰ κατέβουν.

Ἡ κυρὰ-Φροσύνη ἀνέβηκε καὶ φίλησε ἔξαλλη ἓνα-ἓνα τὰ παιδιὰ. Μπροστὰ στὸν ἄντρα τῆς χαμήλωσε τὸ κεφάλι. Κι' ἔνοιωσε μονομιᾶς νὰ χάνη καινούργιο αἷμα καὶ νὰ χλωμάξῃ.

—Πατέρα, φώναξε ὁ μεγαλύτερος γιός.

Ἄλλὰ ὁ πατέρας δὲν ἄκουε πιά τὰ παιδιὰ. Ἀγκάλιασε τὴ χλωμὴ γυναίκα του καὶ τὴν πῆρε μέσα στὸ δωμάτιο. Πίσω ἀκολουθοῦσαν τὰ παιδιὰ.

—Θὰ μοῦ πῆση τὸ μωρό, φωνάζει ὁ μεγαλύτερος γιός.

Καὶ τότε ξύπνησε ξανά ἡ μάνα καὶ τ' ἄρπαξε ἀπ' τὸ χέρι του. Ἐνα στὸ δεξὶ κι' ἓνα στ' ἀριστερό, τὰ δίδυμα, τὸ κισμέτι τοῦ σπιτιοῦ.

Καταλάγιασαν λιγάκι.

Καὶ τότε ὁ πατέρας ἀποφάσισε νὰ ἀναζητήσῃ φαγώσιμα στὸ σπίτι. Ἦταν κι' ἡ περιέργεια νὰ δῆ τί γίνανε ἐδῶ μέσα οἱ νοικοκυρηδες. Ἴσως νᾶβρισκε τρόπο νὰ ἐξετάσῃ πέρα στὴν προκυμαία, ἂν φαινόταν, ποιὰ τάχα κίνηση ὑπάρχει.

Τὰ παιδιὰ μείνανε κουβάρι γύρω στὴ μάνα σὰν τὰ κλωσσόπουλα. Νεῦρο γιὰ κίνηση ἢ φωνὴ δὲν εἶχανε ἀπ' τὴν τρομάρα τους. Κουβαριάζονταν μονάχα γιὰ νὰ λιγοστέψουν τὸν χῶρο πού παίρνανε στὴ γῆ, ἴσως ἐξοικονομήσουν τὴ ζωὴ τους.

Ἡ μάνα κοιτοῦσε ἓνα-ἓνα σειρὰ τὰ κεφαλᾶκια κι' ἔπνιγε τὸ δάκρυ, ἂν τῆς ἔμεινε κι' αὐτό.

Ὁ πατέρας ἀνοίξε τὴν πρώτη πόρτα δεξιά. Ἐβγαλε μιὰ κραυγὴ κι' ἔμεινε ξερό κι' ἀκίνητο τὸ χέρι του στὸ πόμολο.

—Τί εἶναι; τὸν ρωτᾷ ἡ κυρὰ Φροσύνη.

Καμμιά ἀπάντηση.

Τότε σηκώθηκε ἐκείνη, παραμέρισε τὰ παιδιὰ καὶ τὸν κόντεψε.

—Τί συμβαίνει καλὲ κι' ἔμεινες κατάξερους;

—Ἄ! ὄχι, ὄχι!

Κι' ἔκλεισε τὴν πόρτα, ἄπλωσε τὸ σῶμα του μ' ἀνοιχτὰ τὸ χέρι καὶ σταύρωσε τὴν πόρτα. Τὸ πρόσωπό του ἦταν ἐξαγριωμένο κι' ἀνάσαινε βαθεῖα.

—Θὰ μὲ τρελλάνης.

—Θὰ τρελλαθῆς ἂν δῆς.

—Δὲν ἔμεινε χῶρος στὸ κεφάλι γιὰ μυαλό.

—Κάλλιο ἄδειο παρὰ τρελλό. Σὲ παρακαλῶ γύρισε στὰ παιδιὰ.

Τὸν ἔσπρωξε λιγούλακι κι' αὐτὸς πῆγε παρέκει ἀπὸ ἀβουλία. Γύρισε τὸ πόμολο ἢ κυρὰ Φροσύνη καὶ μισάνοιξε τὴν πόρτα. Παρατρίχα νὰ τῆς πῆση τὸ μισοφαγωμένο βρέφος, πού κρατοῦσε.

—Ἀδύνατο.

Κι' ἔκρινε τὰ μάτια τῆς.

—Γρήγορα νὰ φύγουμε ἀπὸ τὸ δαιμονισμένο ἐτοῦτο κονάκι.

Στὸ δωμάτιο κατάντικου τῆς πόρτας ἔἀπλωναν τρεῖς κοριτσιίστικα-γυμνὰ πτώματα μὲ τὰ σκέλια ὀνάνοιχτα καὶ καταματωμένα. Πετᾶμενα κοντὰ τρεῖς κολοβωμένα ἀντρικὰ σώματα. Καὶ στὸ στόμα τοῦ καθενὸς κοριτσιίστικου στόματος ἦταν μπηγμένο κι' ἀπὸ ἓνα ἀντρικὸ μῦρο!

Πῶς κατέβηκαν τὴ σκάλα ὁ Θεὸς ξέρει· σὰ νὰ κατακυλοῦσαν. Μηδὲ προφύλαξη πήρανε ὅταν ἀνοίξαν τὴν ξώπορτα καὶ χύθησαν στὸ δρόμο.

Τὸ ποτάμι ὅμως κυλάει. Δὲ σταματᾷ.

Μιὰ περίπολος καθαλλάρηδων περνοῦσε.

—Σταματᾶτε βρὲ σεις, φωνάζει ὁ τσαούσης.

Παγώσανε όλοι. Τά δυό δίδυμα άρχίσανε νά κλαψουρίζουν.

—“Αη, ό Γληόρις; λέει ό τσαούσης.

Γνώριζε τόν πατέρα από παλιές φιλικές δοσοληψίες. “Ένα χτυποκάρδι ανακούφισης σάλεψε στά στήθη τους. Οί καβαλλάρηδες σταθήκανε άπραγοί.

—“Αφήστε τό τσοῦρμo νά μπή σ’ αυτό τό σπίτι και νά πάρουμε τό γκισαούρη νά βοηθήση στό φόρτωμα.

—Πού μου τόν πάτε; Ξεφώνησε σπαραχτικά ή κυρά Φροσύνη.

—Δική μου έγγύηση, κυρά μου. Θά σου τόν γυρίσω άπειράχτο.

—Στή ψυχή τής μάνας σου;

—Και στή δική μου ψυχή.

Τό τσοῦρμo τών παιδιών κρύφτηκε σ’ ένα διπλανό κατώι με αύλή στό πίσω μέρος. ‘Ο πατέρας άκολούθησε πεζός τούς καβαλλάρηδες και χάθηκε στή γωνιά πέρα προτοῦ ή κυρά-Φροσύνη χωθή μες τό σπίτι. Τά παιδιά χυμιάζανε στήν αύλή, κάπως λευτερωμένα. Μουδιάσανε τά καϊμένα κουβαριασμένα τόση και τόση ώρα, χωρίς όρίζοντα. Έδω ή αύλή είχε γλάστρες και πέρα λασάνια και πύο πίσω χαμηλό τοίχο πού έβλεπε σέ άνοιχτό χώρο. ‘Η κυρά Φροσύνη πήγε ως πέρα νά κοιτάξη τί γίνεται πίσω άπ’ τόν τοίχο. ‘Ητανε ένα πλάτωμα στενόμακρο και ράγες άρκετές. Μερικά θαγόνια πέρα μισοχαλασμένα. Κι’ ένα - δυό σπατουλάκια σιδηροδρομικών. Πολύ πέρα φαίνονταν οί αποθήκες. Τά παιδάκια στό μεταξύ πήρανε τό θάρρος και βρήκανε τόν ζωτανό παιδικό έαυτό τους. Τρέχανε άπ’ έδω, τρέχανε άπ’ εκεί. Μιά στιγμή τό μεγαλύτερο μπήκε σ’ ένα μικρό δωμάτιο δίπλα στό μαγειρειό. Βρήκε μερικά φαγώσιμα και βγήκε έξω ένθουσιασμένο για τό εύρημά του. Τ’ άλλα μικρότερα χοροπηδούσανε κοντά του για μία μικρούτσικη μερίδα. ‘Αφού και τά δυό δίδυμα σταματήσανε τό κλαψούρισμα και κλωτσοκοπούσανε στά χέρια της κι’ άς ήτανε τού ένός φαγώμένο τό μάγουλο από τό τρώιμιο στό χώμα.

Πόση ώρα πέρασε δέ μπορείς νά μετρήσης. Τούτες οί στιγμές τής τρομάρας και τής ανάπαυλας ύστερα, τής προσμονής και τών προμαντεμάτων δέν μετριοῦνται μήτε με ρολόι, μήτε με μέτρα, μήτε με βάση. Έχουν ένα δικό τους ακαθόριστο χαρακτήρα με ψυχικό βάρος πού μόνο ή καρδιά τής γυναίκας μπορεί ν’ άντιλήφθῃ.

“Ένα βαρό χτύπημα στήν πόρτα συντάραξε όλους.

—“Εγώ ‘μαι ό Γληγόρης, άνοιχτε γρήγορα.

‘Η μάνα με τά παιδιά τρέξανε στήν πόρτα. Παραλίγο νά πατούσανε την μια κόρη πού σκουντούφλησε κάπου κι’ έπεσε. Τά δυό δίδυμα κλαψούρισαν από την άσυνήθιστη βιασύνη.

—“Έμπα, γρήγορα...

Μπήκε ό πατέρας άλλόφρονας. Μύριζε άσχημο ιδρωτα. Τά μάτια του κοιτούσανε κάπου μακριά, στεγνά και κρουσταλλημένα. Ξεχώριζε στό λαιμό του ό χτύπος στίς φλέβες. ‘Η άνάσα του πνιγόταν. Ξάπλωσε άνάσκελα σ’ ένα καναπέ τού λιακωτού.

—Νερό.

‘Ο μεγαλύτερος γυιός έτρεξε νά βρῃ νερό. Τ’ άλλα παιδιά μαζεutyήκανε τριγύρω του. Τά δίδυμα κοιτούσανε χωρίς κλαψάρισμα χωρίς σάλεμα.

—Τί συμβαίνει; Πού ήσουν; Τί έπαθες; Μίλα, καλέ, ρωτά πνιγμένα ή κυρά Φροσύνη.

—Θά δῆς τό τραίνο.

—Ποιό τραίνο, καλέ, παραμιλάς; Χριστός και Παναγιά μου!

—Θά περάση σέ λίγο.

“Όλοι κοιτάζανε πρός τόν χαμηλό τοίχο τής αύλης.

—Τό τραίνο;

—Νερό.

Στό μεταξύ τό μεγαλύτερο άγόρι έφερε δροσερό νερό άπ’ τῃ μικρή χαβούζα τής αύλης. ‘Ο πατέρας τώπια με κλειστά βλέφαρα. “Υστερα κοίταξε ένα γύρω τά παιδιά του άμίλητος. ‘Ένα μισόφωτο δάκρυ ζόφωσε τά μάτια του.

Καί ξαφνικά σφύριξε τὸ τραῖνο ἀπὸ μακρῶν. Τὰ παιδιὰ ἀναταράχτηκαν.

—Τὰ παιδιὰ ἐδῶ, φώναξε ὁ πατέρας καὶ ἄνοιξε τὰ μπράτσα του παραμερίζοντάς τα στὸ λιαχωτό.

Ἡ κυρὰ Φροσύνη κρατώντας τὸ φαγωμένο στὰ μάγουλα βρέφος πῆγε πρὸς τὸν χαμηλὸ τοῖχο. Τὸ τραῖνο ζύγωσε κ' ὄλας. Νά το! πῆρε τις πὺ ἔξω γραμμὲς αὐτοῦ πού γειτόνευαν μὲ τὸν τοῖχο. Ἐρχόταν - ἐρχόταν σὰν βαρυφορτωμένο. Μούγγριζε. Καί ξαφνικά σφύριξε, ξέρασε πολλὴ μαῦρο καπνὸ καὶ πέρασε ἀργά.

Τὰ μάτια τῆς κυρὰ Φροσύνης δλέπανε ὀλάνοικτα καὶ παγωμένα. Τὰ βλέφαρα δὲ μποροῦσαν νὰ κλείσουν. Παράλυσαν τὰ βλέφαρα. Σειρᾶ σ' ἄνοιχτὰ βαγόνια ἦταν στοιβαγμένα πτώματα, ἀρωτηριασμένα, γαιματομένα.

Γύρισε γρήγορα καὶ κοίταξε τὸν ἄντρα της, πού ἀπόμεινε ἀπολιθωμένος μὲ ἄνοιχτὰ τὰ μπράτσα μοδιζόντας τὰ παιδιὰ.

—Φόρτονα ὀλη τὴν ὄρα τ' ὄ,τι εἶδες. Κι' ὄ,τι ἦταν κομμάτια τὰ πετοῦσα μὲ τὸ φτυάρι, τῆς εἶπε καὶ κάθησε κοιτάζοντας χάμω τις πλάκες.

Βασίλεψε λίγη σιωπή. Νοιώθανε ὄλοι κάτω τὸ κρῶ, πού τοὺς ἀμνητοῦσε σῶμα καὶ μυαλό. Ὅστερα ἀκούστηκε ποδοβολητό.

—Ἐδῶ μέσα. Σπρῶξε τὴν πόρτα, ἀκούεται μιὰ φωνή.

Μιὰ γερὴ κοντακιὰ καὶ μιὰ σπρωξιὰ ἀνοίξανε διάπλατα τὴν πόρτα.

—Ἐλα Γρηγόρη. Σὲ χρειαζόμαστε, τοῦ λέει ὁ τσαούσης πού κοίταξε ἀπ' τ' ἄνοιγμα τῆς πόρτας σκύβοντας λιγάκι ἀπάνω σ' ἄλογο του.

Ὁ Γρηγόρης μὲ μιὰ σπρωξιὰ τοῦ κοντακιοῦ στὸν ὄμο βρέθηκε στὸ δρόμο. Ἡ κυρὰ Φροσύνη κρατώντας σφιχτὰ ἀπ' τὸ χέρι τὸ μεγαλύτερο ἀγόρι χύμηξε ἔξω.

—Ὅχι τὸ Γρηγόρη, ὄχι!

—Πάρτε καὶ τ' ἀγόρι, φώναξε ἀπὸ πέρα ὁ μουλαζίμης καὶ κάλπασε πρὸς τὸ ἄλλο στενό.

—Ὅχι τ' ἀγόρι.

Καὶ τῶσφιγγε μὲ τὸ δεξί της χέρι τραβῶντας το πρὸς τὸ σπίτι.

Ἐνας γιουρούκης τὴ λόχιζε στὸν ὄμο τοῦ δεξιοῦ χεριοῦ γιὰ νὰ ξεπολήσει τὸ παιδί. Ἐκεῖνη τ' ἄρπαξε σφιχτὰ μὲ τ' ἀριστερό της. Ἐνας ἄλλος γιουρούκης τὴ λόχιζε δυὸ τρεῖς φορὲς στὸν ὄμο τ' ἀριστεροῦ χεριοῦ. Ζαλίστηκε ἡ κυρὰ Φροσύνη. Ὅλα χαθήκανε μπροστά της μέσα σὲ μιὰ ἀδιαφανῆ λευκὴ ὀμίχλη. Κόσμος πὰ δὲν ὕπῆρχε.

Ὁ τσαούσης λυτήθηκε τὴ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ. Γείτονες ἦτανε καὶ χρωστοῦσε σ' αὐτοὺς κάποιες ἐνκολίες καὶ πολλὰ φιλέματα. Πρόσταξε, λοιπόν, μιὰ ὀμάδα νὰ προχωρήσει μαζεύοντας γκαιοῦρηδες γιὰ τὴ δουλειὰ τοῦ φορτώματος στὰ τραῖνα κ' αὐτὸς μὲ δυὸ-τρεῖς ἄλλους μαζέφανε τὴ γυναῖκα καὶ τὰ παιδιὰ. Ἀπὸ ἕνα στενοσόκινο τὰ βγάλανε στὴν προκυμαῖα κ' ἔχει τὰ παραδόσανε νὰ τὰ βάλουν σ' ἀμερικάνικο βατόρι.

* * *

Ἡ κυρὰ Φροσύνη κάποτε ξύπνησε σ' ἕνα θάλαμο νοσοκομείου. Κοίταξε γύρω της τὸν ἄγνωστο χῶρο. Ἀπάνω της μιὰ μορφὴ μισοχαμογελοῦσε ἐνῶ κάτω τῆς ἔσιαχνε στὸ κεφάλι.

—Τὰ παιδιὰ μου; ποῦ εἶμαι; Τὰ μωρὰ μου.

—Στὸ νοσοκομεῖο εἶσαι. Ὅλα τὰ παιδιὰ σωθήκανε. Μεῖνε ἡσυχη.

—Σ' εὐχαριστῶ, Παναγιά μου, τὰ μωρὰ μου, λέει ἡ κυρὰ Φροσύνη κ' ἀναλύθηκε σὲ δάκρυα.

—Θάρθῃ μιὰ κυρία νὰ συζητήσετε κάτω, ἐξηγᾶ ἡ νοσοκόμα μὲ τὸ πλατὺ πρόσωπο, τὸ ὑποχρεωτικό.

—Δὲν ξέρω πολλὰ πράγματα... Εἶδα... εἶδα ἀλλά... τὸ τραῖνο τραβοῦσε 10—15 βαγόνια ἀνοιχτὰ μὲ στοιβαγμένους νεκρούς. Στρατιῶτες. Δικοί μας; Δικοί τους; Δὲν ξέρω. Εἶδα καὶ τὰ τρία κορίτσια μ' ἄνοιχτὰ τὰ σκέλια... συγγνώμη γιὰ τὴν ἔκφραση... Εἶσαι ἀνύπαντρη, ἀδερφή;

—Χήρα πολέμου.

—Λοιπόν, κατακόφανε τοὺς ἄντρες καὶ πήρανε τὰ μόριά τους. Μπήχανε ἀπὸ ἕνα στὸ

στόμα κάθε κοριτσιού. Τὰ στήθη τῶν κοριτσιῶν ἦταν κατάχαμα πετάμενα... Ντροπή... Τί νά τῆς πῶ...

—Δὲν καταλαβαίνω τὴν κουβέντα σου, μὰ ἡ κυρία πού θάρθῃ θά σοῦ ζητήσῃ ἓνα ἀπ' τὰ παιδάκια σου νά τὸ υἱοθετήσουν στὴν Ἀμερική.

—Ν' ἀποξενωθῶ παιδί μου; Ἀδύνατο. Εἶδες τὸ βρέφος μὲ τὸ φαγωμένο μάγουλο;

—Τὸ περιποιηθήκαμε. Σὲ λίγες μέρες θά γιαιτρευντῇ τὸ δερματάκι του.

—Εὐχαριστῶ, καλὴ ἀδερφή. Λοιπόν, τὸ βρέφος ἐκεῖνο τὸ πέταξα στὴν τρέλλα μου μὲς τὶς μελιντζανιὲς γιὰ νά μπορῶ νά κουμαντάρω τ' ἄλλο δίδυμο, τὸ πιὸ ζωντανό, καὶ τ' ἄλλα μου μωρά. Δυὸ μέρες ζοῦσα μὲ μιὰ πέτρα στὸ στήθος μου. Βοῦίξε ἓνα κλαψούρισμα στ' αὐτιά μου... Δυὸ μέρες νηστικό καὶ διψασμένο. Κι' ὅταν πῆγα νά τὸ ξαναποκτήσω τὸ βρῆκα ζωντανὸ τὸ ζωντοβολάκι μου. Ἄντεξε. Ἔ! ὄχι! Ὅλοι μαζί πιά. Δὲ θέλω ἄλλο κρέμα στὸ λαμπό μου. Ἐκτός...

—Τί ἐκτός;

—Ἄν δέχονται στὴν Ἀμερική νά πάω μαζί μὲ τὰ παιδιά, νά δουλεύω ὅ,τιδήποτε καὶ νά τὰ περιποιούμαι. Δουλωσύνῃ, δουλωσύνῃ. Ἀλλὰ δίπλα στὰ παιδιά.

—Θά τὸ προτεῖνω στὴν κυρία, προτοῦ βρεθῆτε. Ἴσως νάνα μὰ καλὴ πρόταση...

Δὲ θυμάται καλὰ-καλὰ πῶς ἔνοιωσε τὰ νέα πράγματα. Ἡ γλυκάδα τῆς σωτηρίας ἀπὸ τὴν τούρκικη σφαγὴ τῆς ἔπνιγε κάθε ἄλλη σκέψη, κάθε ἄλλη ἐντύπωση.

* * *

Ὅποιος δὲν πιστεύει στὴ φώτιση τοῦ Θεοῦ σημαίνει πῶς ἔζησε στὸ γυαλοκλούβι ἢ μιὰ ζωὴ πού συγγενεὺν μὲ τὴ ζωὴ τοῦ γυαλοκλουβιοῦ. Τί τὸ πῆς προαίσθημα, τί τὸ πῆς «κάθε ἐμπόδιο γὰ καλό», ποιά δὲν ἔξερω ὀνομασία βρίσκεις νά ὀνοματίσῃς ἓνα φαινόμενο πού σὲ προφύλαξε, φώτιση Θεοῦ εἶναι στὸ μέσον.

Ἡ κυρὰ Φροσύνῃ τὸ θυμάται καθαρά σὰ νάτανε χτές. Ἔστειλε στὸ Ὁρφανοτροφεῖο τοῦ Πειραιᾶ κάτι ρουχαλάκια τῶν παιδιῶν ἀπὸ τὸ τόσες πῆχες πού τῆς προμήθευσε ἡ διευθύνση. Μιὰ στιγμούλα βαρέθηκε κι' εἶπε νά πάη ὡς ἔξω στὸ σιδηρεῖνο μπαλκόνι νά ξεμουδιάσῃ ἀπὸ τὴ μονοτονία καὶ τὴν κλεισούρα. Κόσμος πολὺς δὲν περνοῦσε τὴν ὥρα ἐκεῖνη ἀπ' τὸ δρόμο.

—Τὴν ἔξερω, ψιθύρισε ἡ κυρὰ Φροσύνῃ βλέποντας πέρα μιὰ σκιά. Γούρωλεσε τὰ μάτια κι' ὀσμίστηκε τὸν ἀγέρα.

Ἡ σκιά ἔγινε μορφὴ καὶ πλησίασε.

—Ἡ κουνιάδα μου, ἡ Χρηστίνα μου, ἡ ἀγαπημένη μου συγγένισσα...

—Φροσύνῃ μου. Βουνοὺ μὲ βουνοὺ δὲ σμίγει.

—Σώθηκες;

—Ὅλοι μας. Τὰ παιδιά;

—Ὅλα καλά. Καὶ τὰ δυὸ μου δίδυμα. Μονάχα...

—Ὁ Γρηγόρης;

—Τὸν πήρανε ξανά οἱ τουρκαλάδες νά φορτώσῃ πτώματα στὰ βαγόνια. Δὲν θά τὸν ξαναδοῦμε...

—Ποῦ ξέρεις;

—Ἡ καρδιά μου τὸ μολογᾷ. Κάτι μὲ προστάζει νά τοῦ κάνω μνημόσυνο.

Σταματήσανε λίγο χωμένες στὴ συλλογὴ τους. Καὶ ξαφνικά ἡ κουνιάδα μιλᾷ.

—Πῶς τὰ δόλεψες;

—Νά! αὐριο φεύγω μὲ τὰ παιδιά γιὰ τὴν Ἀμερική.

—Κουτὴ εἶσαι; Ἐμπολᾶς τὸν τόπο σου καὶ πᾶς στ' ἀναθεματισμένα ξένα; Σὲ ξεορκίζω στὴ μνήμη τοῦ ἀδερφοῦ μου νά μὴν τὸ κουνήσῃς ἀπ' τὸν τόπο μας. Νά! ἐμεῖς σὲ λίγες μέρες πᾶμε γιὰ τὴν Κύπρο. Νησι δικό μας, πλοῦσιο μέρος, καλοὶ ἄνθρωποι νά μᾶς δεχτοῦν. Ποῦ νά πᾶς στοὺς μασκαράδες τῆς Ἀμερικής;

Ἡ κυρὰ Φροσύνῃ λύγισε. Ὁ ξεορκισμὸς στ' ὄνομα τοῦ ἄντρα τῆς τὴν συγκλόνησε. Ὅσοτετρα σκέφτηκε πῶς ἡ σύμπτωση νά συναντηθῇ μὲ τὴν κουνιάδα τῆς, πρόσφυγας καὶ τούτη.

ἀπὸ τὸ Ἰκόνιο, μπορεῖ νάταν θεϊκὸ σημάδι. Γιατὶ νὰ παραγνοῶρῃς ἓνα τέτοιο μῆνυμα τοῦ Θεοῦ;

— Ἀῤῥιο πρῶτ' θάρσῶ στὸν καταυλισμὸ σας. Ποῦ τὸ βολέφετε; ρωτᾷ ἡ κυρὰ Φροσύνη, Ἐξηγήθηκανε στὰ γρήγορα γιὰ τὸ καθετί. Καὶ χωρίσανε μὲ ἀνακούφιση. Ἐἶναι κάτι ἀποφάσεις τῶν γυναικῶν ἀνεξήγητες ἐνάντια στὴ λογικὴ, ποὺ ὥστόσο βγαίνουν πρὸ λογικῆς καὶ συμφέρουσες ἀπ' τὴν καλοζυγισμένη ἀπόφαση τοῦ ἄντρα.

Δυὸ προῖνά περάσαν. Καὶ τὸ βράδυ τῆς δεύτερης μέρας βούϊξε ὁ κόσμος ἀπὸ τὸ νέο. Τὸ βατόρι ποὺ κουβαλοῦσε ὄργανά ἀπ' τὴν Μικρασία στὴν Ἀμερῖκα βούλιαξε μ' ὄλο τὸ ζωντανὸ φορτία δυὸ μίλια ὄξω ἀπὸ τὸν Πειραιᾶ. Τί συνέβηκε δὲν ξέρει κανένας. Δολιοφθορά; Τορπιλισμὸς ἀπὸ τούρκικο ὑποβρύχιο; Παιδὲς ξέρει; Τὸ μυστικὸ κρατᾷ ἡ θάλασσα κι' ὁ ἔχτρος.

Ἡ κυρὰ Φροσύνη ἄναψε ἓνα κερί στὴν Παναγία.

.....

Τὸ πολυβόλο δὲ σταματοῦσε μήτε γιὰ νὰ κρῶσῃ λιγάκι ἡ κἀνὴ του. Ὁ γαμπρὸς τῆς κυρὰ Φροσύνης ὁ Ἀντρέας διαολίστηκε πρὸ ἀπὸ τὸ πηγαίνελα ἦ τ' ἀκούμπισμα τοῦ κεφαλοῦ του στὶς προεξοχές.

— Ποῦ θὰ πάη τοῦτο τὸ βιολί; λέει. Τὸ γκαράζ εἶναι δίπλα στὸ φυλάκιο ἐτούτων τῶν σατανάδων. Κάθε μέρα θάχουμε τούτη τὴν ἔγνοια; Καὶ δὲν ὀμοῦμε νὰ ξεφοῦμε μιὰ γιὰ πάντα;

Ἡ γυναίκα του τὸν κοίταξε σιωπηλά. Ἔμαθε ν' ἀκούη στὸν ἄντρα της καὶ νὰ σέβεται τὸ λόγο του. Στὴν Ἀφρῖκη εἶχε λιγότερες λαχτάρες κατεργῶντας τον νὰ γυρίσῃ ἀπ' τὶς φυτεῖες; Τότε εἶχανε ξεσηκωθῆ οἱ μαῦροι, μὲ τὸ δίκιο τους. Λέγανε πὼς ἀγαπᾶνε τοὺς Ρωμοὺς καὶ δὲν τοὺς πειράζανε. Μὰ λευκοὶ ἦτανε κι' ἐτούτοι. Ποῦ ξέρεις σὲ μιὰ στιγμή παραλογισμοῦ τί θὰ τῆς σακρώνανε καὶ θὰ γινόταν χήρα;

Οἱ πιτσιρίκες διάβασαν. Τὰ λαϊκὰ περιοδικὰ ἔχουνε τόσην ὕλη ποὺ δὲν τελειώνειε γρήγορα. Μιὰ στιγμή ἡ μιὰ πιτσιρίκα γέλασε.

— Ἐἶναι γιὰ γέλια ἡ ὥρα; ἐπεμβαίνει ἡ θεία.

— Κάτι διάβασα...

— Νὰ τ' ἀκούσουμε, λέει ἡ δεύτερη πιτσιρίκα.

Τότε ξαναξέπληνε ἡ γρηὰ Φροσύνη καὶ τὴν κοίταξε μὲ τὸ μοναδικὸ της μάτι τὸ πολὺ ἀπλανὲς τώρα.

— Καιρὸς γιὰ προσευχή. Πρόσεξε τὸ κάθισμά σου...

Ἡ πιτσιρίκα μάζεψε τὰ πόδια της καὶ κατέβασε τὸ φουστάνι της.

Ἡ γρηὰ Φροσύνη, ἡ γιαγιά, εἶδε μὲ τὸ μοναδικὸ της μάτι τὴ κυλοτίτσα τῆς ἀγγόνισσας. Καὶ χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ τὴν εἶχε ἐπιπλήξῃ. Θυμήθηκε...

.....

Οἱ πρόσφυγες κατεβήκανε στὸ λιμάνι τῆς Λάρνακας. Ἐρχονταν οἱ μαοῖνες, φόρτωναν τὸ ἀνθρώπινο ὕλικὸ μὲ τοὺς λιγοστοὺς μπόγους καὶ τὸ ξεφόρτωναν ὄλο στὸ μῶλο μὲ φωνάρες καὶ φασαρία.

Τὴν κυρὰ Φροσύνη μὲ τὸ παιδομάνι της δὲν τὴν ζήτησε κανένας. Δὲν εἶχε ἐδῶ μήτε συγγενῆ, μήτε γνωστό. Κι' ὁ κανονισμὸς τῆς Ἐγγλέζικης διοίκησης ἦταν νὰ σ' ἐγγυηθῇ κάποιος γιὰ νὰ σοῦ ἐπιτρέφουν νὰ κατέβῃς.

— Ἐγώ; Τὰ παιδάκια μου; Τὰ μάτια μου; ρωτᾷ τὸν ἀστυνομικό.

— Τί νὰ σοῦ κάνω κυρὰ μου; Ἐπάλληλος εἶμαι κι' ἐγώ. Νὰ χάσω τὴ δουλειά μου; Σὲ λυπάμαι, ἀλλά...

Ὁ Μητροπολίτης τῆς Λάρνακας εἶχε στείλει τὸν Ἀντρέα Π. φίλο του δάσκαλο νὰ παραλάβῃ ἓνα γνωστὸ του Σμυρνιό. Ὁ δάσκαλος ἀνέβηκε κάπως ἀργὰ πάνω στὸ βατόρι καὶ βρέθηκε ἄλλο πρόσωπο, ποὺ ὑπόγραψε τὴν ἐγγύηση γιὰ τὸν γνωστὸ τοῦ Μητροπολίτη. Ἄκουσε τὴ συζήτηση.

— Ἐπογράφω ἐγώ. Τοὺς ἐγγυοῦμε... λέει.

Ἡ κυρά Φροσύνη κι' οἱ ἀστυνομικοὶ κοιτάξανε τὸ δάσκαλο μὲ ἀπορία. Εἶναι εὐθύνη ἐδῶ γιὰ ἓνα τσοῦρμιο ἀνήλικα.

—Τοὺς... ξέρεις, δάσκαλε;

—Ὁ δυστυχησμένος εἶναι γνωστός σὲ ὅλους, τοὺς ἀπαντᾷ. Κι' ὁ πρόσφυγας εἶναι ὁ πῶ δυστυχησμένος μὲς τοὺς δυστυχησμένους.

Ἡ κυρά Φροσύνη ἔπεσε στὰ πόδια του. Τὰ παιδιά μαζευτήκανε τριγύρω του μὲ περιέργεια.

Ὁ δάσκαλος ὑπόγραψε. Ὅσοτερα τοὺς ἔβαλε σὲ μιὰ μαούνα καὶ τοὺς ξεφόρτωσε στὸ μῶλο. Ἐκεῖ ἔχωσε στὸ χέρι τῆς κυρᾶ Φροσύνης μιὰ λίρα κι' ἔφυγε πρὸς τὰ καφενεῖα τῆς προκουμιάς, ὅπου ὁ κόσμος πηγαινοερχόταν.

* * *

Τὸ Κτήμα ἦταν μιὰ κομῶπολη μὲ πολλοὺς Τούρκους κι' ἄς τῆ λέγανε πόλη, πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας Πάφος. Ὁ Μητροπολίτης μὲ τοὺς δυὸ βουλευτὲς τῆς περιοχῆς, τὸ γυμνασιάρχην κι' ἓνα-δυὸ ἄλλους προεστοὺς ἀποτελοῦσαν τὴν κεντρικὴ ἐπιτροπὴ πὺν φρόντιζε γιὰ τοὺς πρόσφυγες τῆς Μικρασίας. Πρόχειρα-πρόχειρα τοὺς ρίξανε στὰ κελλιά τῆς Μητροπόλης καὶ κοιτούσαν οἱ κυρίες νὰ μαλλώσουνε μὲ τσουβάλια κι' ἄλλα τριμμένα ρουχικὰ τίς ἀνάγκες τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ κυρά Φροσύνη ζήτησε νὰ δουλέψῃ. Εἰκοσιέξι χρόνων γυναίκα ἦταν ἔστω κι' ἂν εἶχεν ἓνα μάτι — τ' ἄλλο τῆς τῶφαγε ἡ κοντακιά τοῦ Τούρκου. Μποροῦσε νὰ πλύνῃ στὰ σπύτια, νὰ καθαρίσῃ, ν' ἀναλάβῃ τὸ πότισμα τῶν κήπων... ὅ,τι ὑπῆρχε γιὰ νὰ θγάλλῃ κάτι περισσότερο νὰ θρέψῃ τὸ τσοῦρμιο τῆς. Τὸ συσσίτιο ἦταν πολὺ φτωχικό, ἀφοῦ ἔπεσε ἡ δύστυχη σὲ φτωχοεπαρχία.

Μιὰ μέρα φρόντισε ἡ παπαδιά νὰ τῆς ἐξοικονομήσῃ κάτι ρουχαλάκια. Πῆγε λοιπὸν καὶ παρακάλεσε τὴ βουλευτίνα (ἔτσι λέγανε τὴ γυναίκα τοῦ βουλευτῆ) νὰ τῆς δώσῃ λίγο τίτι, λίγη ἀλατζιά καὶ λίγες ψωροδεκάρες γιὰ νὰ ράψῃ καὶ νὰ πετσώσῃ τὸ δύστυχο τσοῦρμιο τῆς κυρᾶ-Φροσύνης.

—Ἐχομε τοὺς δικούς μας φτωχοὺς, τῆς ἀπάντησε βλοσυρὰ ἡ βουλευτίνα.

—Κι' αὐτοὶ δικοὶ μας εἶναι κι' ἄς ἔρχονται ἀπὸ μακριά.

—Ἐχομε καὶ συγγενεῖς φτωχοὺς. Ἄς τῆνε βοηθήσουν οἱ δικοὶ τῆς.

—Μὰ ποιοὶ δικοὶ τῆς; Ἐμεῖς εἴμαστε...

—Ἄτὸ ἔχω νὰ πῶ κυρὰ -παπαδιά καὶ νὰ γνοιάζεσαι γιὰ τὸ δικό σου σπύτι. Μὴ μᾶς ξεσηκώνεις τὸν κόσμο.

Ἡ παπαδιά τᾶπε καταλεπτὸς στὴν κυρὰ Φροσύνη. Δάκρυσε κι' ὄλας ἡ καϊμένη. Ἡ κυρὰ Φροσύνη τὴν παρηγόρησε.

—Ὁ Θεὸς εἶναι μεγάλθυμος, κυρὰ παπαδιά μου. Θὰ μοῦ στείλῃ πόρο ζωῆς καὶ θὰ μεγαλώσω τὰ κουτσούβελά μου. Πλάσματα δικά του εἶναι. Ἄν τῶθελε νὰ τὰ χάσω θὰ μοῦ τᾶτρωγε ἡ Τουρκιά στὴ Σμύρνη.

Ρούφηξε τὴν πίκρα τῆς ἡ κυρὰ Φροσύνη καὶ παιδευόταν νύχτα -μέρα ν' ἀναστήσῃ τὰ παιδιά τῆς. Ἀντίκρυ, ἦτανε μιὰ ράφτρα. Τὸ βραδάκι οἱ μαθητριάδες τῆς σκοπιζέσανε καὶ ρίχνανε τὰ κουρέλια σ' ἓνα τενεκὲ πέρα στὴ γωνιά. Πῆγαινε ἡ κυρὰ Φροσύνη καὶ διάλεγε κάπως πλατειεῖς λωρίδες πανὶ καὶ μπάλλωνε τὴν... κνλότα τῆς. Τριάντα ὀκτὼ μαλλώματα κατάφερε νὰ βάλῃ, γιὰτὶ δὲν κρατοῦσε ν' ἀγοράσῃ καινούρια. Τὴν ἔπλενε τὸ βράδυ καὶ τὴν κρεμοῦσε νὰ στεγνώσῃ ὡς τὸ πρωτὶ.

.....

Τὸ πολυβόλο ἐξακολουθοῦσε νὰ παιδεύεται. Ἐρομοναοῦσε τὰ βόλια καὶ τὸ θάνατο. Ὁ Μακεδόνος ὑπόφερεν ἀπὸ τούτη τὴ θανατικὴ. Ἐρήμιωση παντοῦ γιὰ νὰ μπορῇ νὰ κυκλοφορῇ τοῖχο -τοῖχο καὶ στίς παρόδους ἡ ἐθνοφρουρά. Πῆρε κι' αὐτὴ τίς θέσεις τῆς κι' ἄρχισε ν' ἀπαντᾷ στὸ κελάδημα τοῦ πολυβόλου. Ἐβαζαν καὶ τὰ δικά τῆς ὄπλα. Χαλοῦσε ὁ κόσμος.

Ἡ κυρὰ Φροσύνη ξαναπρόσταξε τὴν πιτσιρικά νὰ καθήσῃ καλύτερα. Κι' ἀπ' τὸ μυαλό

της ξαναπρόβαλε ή δυστυχία τής προσφυγιάς.

Μιά στιγμή σηκώθηκε με δυσκολία. Άκουστήκανε οί κλειδώσεις της πού τρίζανε. Όλοι γυρίσανε νά δούνε τί θέλει.

—Θέλεις τίποτα, μάνα; ρωτά ή κόρη.

Ή κυρά Φροσύνη δέν απάντησε. Κουτσά - κουτσά πήγε πρὸς τὸ ντουλάπι τοῦ τοίχου. Άνοιξε τὸ κάτω συρτάρι καὶ πήρε τὸ τσεκούρι.

—Τί πᾶς νά κάμης, μάνα;

—Θά τοῖς μοδίσω τοῖς κερταδάδες νά μποῦνε στό σπῆτι.

Τά πυροβόλα κι' οί τουρτουῖρες ἀναταράζανε τὸν Μακρὺδρομο.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ANDRÉ DU BOUCHET

EIKONA

MURIR

Σγουρά μαλλιά τής νύχτας

Ξεριζωμένο τρίχωμα

Κι αὐτὸ τὸ μάτι

Ποῦ προχωρεῖ σιγά - σιγά.

Σ' ἐνὸς μάτι περπατῶ ποῦ δέν γνωρίζω

Αὐτὲς οἱ κούφιεσ λέξεις

Τῆς λάμπας τὰ συντρόιματα ποὶ δέν

καταλαβαίνω

Ή ἐφθαρμένη γῆ

Ίσως νά μοῦ ἔχει λείψει ἡ ὑπομονή

Τὸ κεφάλι κιάλασ σκυθρωπὸ

Ή οὐρανὸς με τραβᾶ σκληρὰ πολὺ

Ἐξω ἀπ' ἐδῶ

Γυρνῶ ἐδῶ κι ἐκεῖ

Μέσ στο δρόμο τῆς γῆς

Ποῦ ἰδρώνει καὶ ἀκτινοβολεῖ

Τὴν τυραννία της

Καρπὸς

Οἱ σπῆτες τῆς βαρειάς καὶ κρύας σελίδας

Ή ἄνεμος δέν μ' ἀφήνει νά πεθάνω.

J. PREVERT

L' ECOLE DES BEAUX - ARTS

Μέσα ἀπὸ ἓνα ψάθινο κουτί

Ή πατέρας διαλέει μιὰ μικρὴ χάρτινη μπάλα

Τὴν ρίχνει

Μέσα σὲ μιὰ λεκάνη με νερὸ

Καὶ μπροστὰ στὰ περίεργα παιδιά του

Άνοιγει

Πολύχρωμο

Τὸ μεγάλο Ἰαπωνικὸ λουλούδι

Τῆς στιγμῆς τὸ νούφαρο

Καὶ τὰ παιδιά κατάπληχτα

Σωπαίνουν

Ποτὲ ὕστερα δὲ θά σβύσει τὸ λουλούδι αὐτὸ

Στὴ θύμησή τους

Τὸ ξαφνικὸ αὐτὸ λουλούδι

Τὸ καμωμένο γι' αὐτοὺς

Στὴ στιγμή

Στὰ μάτια τους μπροστὰ.

Μετ. ΜΙΜΗΣ Κ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ CARL SANDBURG

Με τὸ θάνατο τοῦ Carl Sandburg ἐκλείπει ὁ μοναδικός, ὁ φλογερὸς καὶ ἀναντικατάστατος ποιητὴς τῆς Ἀμερικῆς. Ἐκλείπει, μὲ ἄλλα λόγια, ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς ποιητὴς ἐνὸς ὁλόκληρου ἔθνους καὶ εἶναι πρὸς τιμὴν τόσο τῆς Ἀμερικῆς ὅσο καὶ τοῦ προέδρου τῆς ποῦ ἔσκυψαν σεμνὰ τὸ κεφάλι σ' ἓνα σεμνὸ μνημόσυνο, ἀναγνωρίζοντας τὴν ἀπαρασάλευτην ἀξία τοῦ ποιητῆ. Ὁ κ. Τζόνσον προσφώνησε τὸ νεκρὸ ὡς «ἓναν ζωτικὸ, ὑπεράφθονο, σοφὸ κ' εὐγενικὸν ἄνδρα, ποῦ μπόρεσε νὰ δώσει ἔκφραση σὲ ὁλόκληρη τὴν κλίμακα τῆς Ἀμερικῆς — σὲ ὅλες τὶς ἐλπίδες τῆς καὶ σ' ὅλα τὰ μῆθη τῆς». Σωστός, πολὺ σωστός ὁ χαρακτηρισμός. Ὁ Sandburg, ὅπως τόνισα καὶ παραπάνω, ἦταν ὁ ἀντιπροσωπευτικὸς ποιητὴς τοῦ Νέου Κόσμου. Κι' ἦταν ἴσως χαρακτηριστικὸ τῆς ἐπίσημης τελετῆς, ὁ τόπος: ἀκριβῶς κάτω ἀπὸ τὸ θεόρατο ἄγαλμα τοῦ Ἀβραάμ Λίνκολν. Τὸ πρόγραμμα, ποῦ κράτησε μιὰν ὁλόκληρη ὥρα, διεκόπητο συχνὰ ἀπὸ τὰ κλαυροῦσιμα βυζανιάκιων, ὑλακὲς σκυλιῶν, βόμβους ἀεροπλάνων, φωνασκίες καὶ βρισιὲς ποδοσφαιριστῶν ἀπὸ ἓνα γειτονικὸ γήπεδο, κ' ἄλλους ἀκαθόριστους θορύβους, ποῦ ἴσως θὰ ἔδιναν λαβὴ γιὰ νὰ ἐμπνευστεῖ ὁ ποιητὴς ἓνα ἀπὸ τὰ ποιήματά του, ἐξυμνώντας τὶς ἀντιφάσεις τῆς ζωῆς.

Ὁ Carl Sandburg γεννήθηκε τὸ 1878 στὸ Galesburg τῆς Πολιτείας τοῦ Ἰλλινόι, ἀπὸ Σουηδοῦς μετανάστες. Ποτὲ δὲν τέλειωσε σχολεῖο — οὔτε κἂν τὸ δημοτικὸ. Σὲ ἡλικία 13 ἐτῶν ἄρχισε νὰ ἐργάζεται γαλατᾶς, μετὰ ἔκανε ἓνα φεγγάρι θυρωρὸς σὲ κουρεῖο, ἐργάτης σκηπῆς σ' ἓνα μικρὸ θίασο, κεραμιδᾶς, ἀγγειοποιός, πιατᾶς σὲ ξενοδοχεῖα τοῦ Ντέμπερ καὶ τῆς Ὀμαχα, θεριστὴς σιταγρῶν τοῦ Κάνσας καὶ ἄλλα πολλά... Οἱ χειρονακτικὲς αὐτὲς ἐργασίες τὸν ἐξόπλισαν τόσον ἱκανὰ (περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλου εἶδους μόρφωση καὶ ἐκπαίδευση) ὥστε νὰ γίνῃ μιὰν ἡμέρα ὁ δαφνοστεφῆς ποιητὴς τῆς βιομηχανοποιημένης Ἀμερικῆς. Διψώντας γιὰ περιπέτεια, κατατάχθηκε ἐθελοντὴς στὸν Ἰσπανο-Ἀμερικανικὸ πόλεμο τοῦ 1898 καί, γυρίζοντας, συνέθεσε μιὰ σειρά ἀντιπολεμικὰ ποιήματα, ἀπὸ ὅπου, τὸ παρακάτω, εἶναι ἓνα χαρακτηριστικὸ δείγμα:

Θᾶναι ἓνα ὄπλο σκουριασμένο στὸν τοῖχο
ἀγαπημένη.

Τοῦ τουφεκιοῦ οἱ αὐλακίες θὰ βοστρυχώνονται
μὲ ψίχουλα σκουριάς.

Μιά ἀράχνη θὰ φτιάχνει φωλῆς
ἀσημένιο κομπολόι στὴ σκοτεινότερη
ζεστότερη γωνιά του.

Ἡ σκανδάλῃ καὶ τὸ ὀφθαλμοσκόπιο
Κι' αὐτὰ θὰ εἶναι σκουριασμένα
Κι' οὔτε χέρια θὰ γυαλίζουν τὸ ὄπλο
Καὶ στὸν τοῖχο θὰ κρέμεται.

Ἀντίχειρες καὶ τ' ἄλλα δάχτυλα
Θὰ δείχνουν
Ἀφαιρεμένα καὶ τυχαῖα πρὸς τὸ μέρος του.

Θὰ συζητιέται ἀνάμεσα σὲ μισοξεχασμένα
Ἄμποτες νᾶταν ξεχασμένα πράματα.

Θὰ λένε τῆς ἀράχνης: τράβα
Καλὰ νὰ κάνεις τὴ δουλειά σου.

Μέχρι τὰ 37 του χρόνια ὁ Sandburg παρόμενε ἐντελῶς ἄγνωστος στὸ λογοτεχνικὸ κοινὸ τῆς πατρίδας του. Ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀλλάζει ἐπαγγέλματα ὅπως ἀλλάζει κανεὶς ποικίλματα (δημοσιογράφος, δάσκαλος, χτίστης, γραμματοκομιστής) καὶ ἐξακολουθοῦσε νὰ τρέφει σταθερὰ καὶ μὲ πείσμα τὴ Μοῦσα τῆς Ποίησης μέσα του, ὡσότου τὸ 1916 ἡ συλλογὴ του «Ποιήματα τοῦ Σικάγου» τοῦ ἔφερε, τέλος, δίκαιη φήμη καὶ ἀναγνώριση. Ἡ ποίησί του συγγενεὺ μετὴν τὴν ποίηση τοῦ Whitman — φλογερή, παλλόμενη, φιλελεύθερη, ἀντιπαλαίουσα, μεγαλόστομη, σχεδὸν ρητορικὴ, πότε ἀδρῆ καὶ ὠμὴ, μὰ πάντα στὰ πλαίσια ἐνὸς ἀσπαίροντος ρεαλισμοῦ, γεμάτη ζυμώσεις καὶ ἀλλαγές. Ἄν ὁ Frost, παρατήρησε κάποιος ὀξυδερκῆς κριτικὸς, εἶναι ἕνας διανοητικὸς ἀριστοκράτης, ὁ Sandburg θὰ μπορούσε νὰ τιτλοφορηθεῖ σάν ἕνας συγκινησιακὸς δημοκράτης. Ὁ λόγος τοῦ Sandburg εἶναι ἀπλὸς καὶ δυναμικὸς καὶ μεταχειρίζεται τοὺς ἰδιωματισμοὺς τῆς γλώσσας μὲ τὴν ἴδιαν ἐλευθερίαν πού οἱ προκατόχοί του μεταχειρίστηκαν τὶς μελλίρύτες λέξεις καὶ ἐκφράσεις. Ποτὲ ἄλλου, σὲ κανέναν ἄλλον ποιητῆ, ἢ «δημοτικῆ» τῆς ἀγγλικῆς γλώσσας (τῆς Ἀμερικανικῆς, μᾶλλον) δὲν χρησιμοποιήθηκε μὲ τόση μαεστρία καὶ στυλ. Ἀμέσως ἀκούστηκαν φωνές διαμαρτυρίας: ὁ Sandburg εἶναι ἄξεστος καὶ βάνουσος, ἢ ἔμπνευσή του ἀσκημὴ καὶ ἀπροσδιόριστῆ, ἢ γλῶσσα του ἀκαλλιέργητῆ, ἀκατάλληλῆ γιὰ ποίηση.

Οἱ δυσφημιστές του λησμονοῦσαν ὅτι ὁ ποιητῆς ἦταν βάνουσος μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ καταπολεμήσει τὴ βανασύτητα καὶ ὅτι, κάτω ἀπὸ τὴν σκληράδα του, ἀνέπνεε θνας ἀπὸ τοὺς τρυφερότερους ζωντανὸς ποιητῆς. Κάτω ἀπὸ τὶς ἰδιωματικὰς ἐκφράσεις καὶ λέξεις, ζητοῦσε νέες ποιητικὰς ἀξίες «σὲ εὐλύγιατες, σταθερές, φλογερὰς λέξεις» ἀνταποκρινόμενος στὸ αἶτημα τοῦ Whitman: «Νομίζετε πὼς οἱ ἐλευθερίες καὶ οἱ μῶνες τῶν πολιτειῶν αὐτῶν ἐκφράζονται μόνον μὲ ἀδρές, γυναικίαις λέξεις; Μὲ γαντοφορεμένους ἀντρικῆς λέξεις;» Τὸ παρακάτω ποίημά του «ΣΙΚΑΓΟ» ἐκφράζει τὴν ἐλευθερίαν πού ξεπετιέται ἀπὸ τὴν καρδονόσκονη, ἀπὸ τὶς ἀτμομηχανές, ἀπὸ τὶς οἰκοδομές, ἀπὸ τὸν ἔρωτα (πληρωμένο καὶ ἀπλήρωτο). Μὲ ἄλλα λόγια, ἐκφράζει τὴν ἐλευθερίαν πού πρέπει ν' ἀναπηδᾷ μέσα ἀπὸ κάθε ἀνθρώπινῃ δραστηριότητα:

Γουρουνοχασάλῃ τοῦ Κόσμου
 Ἐργαλοποιέ, Δεματιαστὴ Σταριοῦ
 Πιτῆδειε μὲ τοὺς σιδεροδρόμους,
 Κουβαλητῆ τοῦ Ἐθνικοῦ Εἰσοδήματος'
 Θυελλῶδη, στίβαρέ, παλληκαρᾷ
 Ἡ πόλη μὲ τοὺς φαρδειοὺς ὄμους:
 Μοῦ λένε πὼς εἶσαι διεφθαρμένος καὶ τοὺς πιστεύω
 Γιατὶ ἔχω δεῖ τὶς μογιατισμένες γυναικίαις σου
 Κάτω ἀπ' τὶς λάμπες τοῦ γκαζιοῦ νὰ δελεάζουν
 Τοὺς ἀγρότες. Καὶ μοῦ λένε πὼς εἶσαι πονηρὸς
 Καὶ ἀπαντᾷω: μάλιστα, εἶν' ἀλήθεια, εἶδα
 Τὸν ὄπλοφόρο νὰ σκοτώνει ν' ἀθῶνεται
 Καὶ νὰ ξανασκοτώνει. Καὶ μοῦ λένε πὼς εἶσαι
 Βάνουσος κι' ἢ ἀπάντησή μου εἶναι.
 Στὰ πρόσωπα γυναικῶν καὶ παιδιῶν ἀντίκρισα
 Σημάδια μᾶς πείνας ἀνελέητης. Κι' ἔτσι ἀπαντώντας
 Στρέφω σβέλτα μὰ φορὰ σ' ὄσους χλευάζουνε
 Τούτῃ τὴν πόλῃ μου, τοὺς πετῶ πίσω τὸ χλευασμὸ
 Καὶ τοὺς λέω: ἔλα νὰ μοῦ δείξεις μιὰν ἄλλη
 Πόλῃ μὲ τὸ κεφάλι ψηλὰ
 Νὰ τραγουδεῖ περήφανα πὼς εἶναι ζωντανὴ
 Καὶ εὐρωστὴ καὶ ἄξεστὴ καὶ πονηρὴ
 Πετώντας μαγνητικὰς βροσιὰς
 Ἄθροίζοντας μόχθο στὸ μόχθο

'Εδῶ εἶναι ἕνας ἄψηλός τολμηρὸς σφυρηλάτης
 'Αντιμέτωπος στὶς ἄβρὲς μικρὲς μας πόλεις
 Φλογερός σὰ σκύλος μὲ τὴ γλώσσα ἔξω
 Γιὰ δράση, πανούργος σὰν τὸν ἡμίαιγο
 Ποῦ μηχανεύεται στὴν ἐρημιὰ
 Ξεσκούφωτος
 Φτυαρίζοντας
 Γκρεμίζοντας
 'Αθροίζοντας
 Χτίζοντας, τσακίζοντας καὶ ξαναχτίζοντας
 Κάτω ἀπὸ τὸν καπνὸ, μ' αἰθάλη στὰ χεῖλια
 Γελώντας μὲ δόντια λευκὰ
 Κάτω ἀπὸ τὸ φοβερὸ φορτίο τοῦ πεπερωμένου
 Γελώντας καθὼς γελάει τὸ νέο παιδί
 Γελώντας καθὼς γελά ὁ ἄπραγος πολεμιστὴς
 ποῦ δὲν ἔχασε ὡς τώρα μιὰ μάχη
 Γελαστὸς καὶ καυχισιάρης πῶς
 Κάτω ἀπ' τὸν καρπὸ εἶν' ὁ σφυγμὸς
 Καὶ κάτω ἀπ' τὰ παῖδια
 'Ἡ καρδιά τοῦ λαοῦ,

Γελώντας!

Γελώντας τὸ σιβαρό, καυγατζίδικο, θελλώδικο
 Γέλιο τῆς νιότης, μισόγυμνος καὶ ἰδρωμένος
 Περήφανος πῶς εἶναι Μακελλάρης, 'Εργαλειοποιὸς
 Δεματιαστὴς Σταριοῦ, Πιτήδειος μὲ σιδερόδρομους,
 Κουβαλητῆς
 Τοῦ 'Εθνικοῦ μας Εἰσοδήματος.

Καθὼς γράφω τὶς γραμμὲς αὐτές, ἡ τέφρα τοῦ Sandburg μεταφέρθηκε στὴ γενέθλια γῆ
 του καὶ σκορπίστηκε γύρω ἀπὸ τὸ Remembrance Rock (ΒΡΑΧΟΣ ΑΝΑΜΝΗΣΗΣ). Τὸ
 τοπωνυμικὸ χρησίμεψε σὰν τίτλος στοῦ μεγάλο ἐπικὸ μυθιστόρημα τοῦ ποιητῆ, ὅπου ἐξετάζεται
 ἡ μέχρι σήμερα ἱστορία τοῦ Νέου Κόσμου — ἀπὸ τοὺς πρώτους μετανάστες μέχρι τὸν 20ὸν
 αἰῶνα. Ὁ Sandburg. Ἀνθρώπινος. Δυναμικός. Φιλελεύθερος. Κρατιόταν ὡς τὰ ἐνενήντα
 του χρόνια ἕνας θαλερός, ὠραῖος γέρος, μὲ ἄφθονα ἀσημένια τσουλούφια νὰ πέφτουν ἀτίθασα
 στ' ἀδλακωμένο μέτωπό του. Σὲ μιὰ συνέντευξή του, ὅταν τὸν ρώτησα, τί τὸν εὐχαριστεῖ πε-
 ρισσότερο σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, ἔκλεισε πονηρὰ καὶ ἀγαθὰ τὸ λαμπερὸ του μάτι καὶ ἀποκρίθηκε:
 «Τρία πράγματα: 1) Νὰ μὴν εἶμαι ποτὲ μέσα σὲ φυλακὴ, 2) νὰ κάνω ποτε-ποτε λίγον ἔρωτα
 3) νὰ βλέπω δημοσιευμένο ὅ,τι γράφω».

Ὁ Carl Sandburg! Δυναμικός. Ὁραῖος. Φλογερός. Ἄς ἀναπαύεται σὲ τόπον χλοερὸ ἢ
 ἐκλεκτὴ, ὠραία ψυχὴ του.

ΝΙΚΟΣ ΣΠΑΝΙΑΣ

Κ Α Θ Ε Μ Η Ν Α

ΠΝΕΥΜΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

Η ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΟΥΣ ΚΥΠΡΙΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

Πάνω στην παιδεία στηρίζεται ή εθνική μας επίδωση. Άσφαλώς ή εθνική μνήμη πολλά διασώζει κατά αστάθμητο τρόπο. Τώρα όμως με τὰ βιουλα μέσα τής μαζικής προπαγάνδας δέν ξέρουμε αν θα μπορέση ν' αντίσταθι άπολεσματικά ο σκληρός θράχος τής ψυχής μας. Γι' αυτό ή παιδεία πρέπει ιδιαίτερα νά ενισχυθι. Τό αντίλαμπάνονται κι' ελας οί υπεύθυνοι κι' επιστρατεύσανε κάθε δύναμη γιά τόν σκοπό αυτό.

Στήν Κύπρο, με τις ιδιόζουσες συνθήκες, τώρα μάλιστα πού έπασσε ή αντίσταση κατά τού ξένου κατακτητή και πιθανόν ανεπιθύμητα ρεύματα μπορούν νά μάς διαθρώσουν οφείλουμε με περισσότερη περίσκεψη νά δοῦμε τό θέμα τής παιδείας. Οί σημερινοί υπεύθυνοι στό νησί και στην ελεύθερη πατρίδα, ξεχωριστά και σε συνεργασία, κοιτάζουν, πραγματικά με αίσθηση εϋθύνης, τό θέμα και ως σύνολο και ως λεπτομέρεια. Έξάλλου ο αντίκτυπος και στην τρέχουσα άκόμα πολιτική είναι μεγάλος, γι' αυτό δέν τόν παραγνωρίζουν, κι' έτσι γίνεται τό κάθετι γνωστό στό ευρύ κοινό. (Τούτο άλλοτε γινόταν κρυφά γιά τόν φόβο τών πολιτικῶν επιτιλοκῶν).

Πολύ σοφά κι' εθνικά δρούσε πάντοτε τό Ύπουργείο Έθνικής Παιδείας τής Έλλάδος. Έφέτος με την προσφορά τής Μαθητικής Προνοίας δωρεά διδακτικῶν βιβλίων Μέσης και Κατώτερης Έκπαιδευσεως στους Κυπρίους μαθητές ολοκληρώνει μιá δρῶση με πολύ αίσθητο τρόπο. Τό ξεοδο τών διδακτικῶν βιβλίων ήταν πάντοτε σοβαρό βάρος στα οικονομικά κάθε σπιτιού, ιδίως τών πολυτεκνων απόρων. Τώρα ή οικογένεια ανακουφίζεται αρκετά και τής μένει ως μόνος ποнокέφαλος τὰ διδασκτρα. Άλλά ο μαθητής έχει κι' άλλο κέρδος: δέν δανείζεται βιβλία, συνήθως φθαρμένα, ή δέν αγοράζει βιβλία από δεύτερο χέρι, επίσης σε κακά χάλια. Τό δλόδικό του βιβλίο, τό καινούριο χωρίς τὰ σαλακώματα και τὰ γραψίματα ή ιχνογραφήματα τών δανεικῶν, έπηρεάζουν ευμενέστατα τό μαθητή και από την άποψη τής καλαισθησίας. Άλλά και από την καθαρῶς εθνική πλευρά υπάρχει κέρδος: ο μαθητής νοιώθει πραγματική προστασία από μητρικό χέρι κι' αυτό τού γεννά την αισιοδοξία στη ζωή και την πίστη του πρὸς τό γένος τών Έλλήνων, δυο πράγματα δημιουργικά γιά τόν κατοπινό του βίο.

Δέν γενιέται ζήτημα ευχαριστιῶν, αλλά οφείλουμε νά εκφράσουμε δημόσιον έπαινο πρὸς την πραγματικά πατριωτική συμπεριφορά τού Ύπουργείου Έθνικής Παιδείας. Έκεί πού δέν υπάρχει ή νομική υποχρέωση αλλά ή ήθική, δείχνεις τή γραμμή σου και τό ανώτερο σου ήθος. Καί στή δική μας περι-

πτωση ή ήθική υποχρέωση είχε τόν πρώτο λόγο.

Θά ήταν σκόπιμο εδῶ νά αναδημοσιευθι (παρμένο από τόν ήμερήσιο τύπο) ή προσφώνηση τού πρέσβυ κ. Μεν. Άλεξανδράκη κατά την παράδοση τών 442.340 τόμων στον Ύπουργό Παιδείας δρα Κ. Σπυριδάκη:

«Η προσφορά, κατόπιν άποφάσεως τού Ύπουργού Έθνικής Παιδείας, βιβλίων Στοιχειώδους και Μέσης Έκπαιδευσεως, προσφορά υπό τής Μαθητικής Προνοίας τής Έλλάδος, εντάσσεται εις την μόνιμον μέριμναν και τό ένδιαφέρον διά την πρόοδον τού Έλληνισμού έν Κύπρω. Πέραν όμως τών βιβλίων, εκείνο πού είναι ή μεγάλη άποστολή τών σχολείων και τού Έλληνος Έκπαιδευτικού είναι ή διαπαιδαγώγησης Έλλήνων. Είναι δέ γνωστόν, ότι οί Έλληνες εκπαιδευτικοί εκράτησαν πάντοτε άλώβητον, πιστοί εις την ύψηλην εθνικὴν των άποστολήν, την εθνικὴν παρακαταθήκην. Είμεθα βέβαιοι, ότι τόσοσ οί εκπαιδευτικοί όσον και οί μαθηταί, υπό την έμπνευσιμένη καθοδήγησιν ύμῶν κ. Ύπουργέ και τών συνεργατῶν σας εις τό Ύπουργείον Παιδείας, θά κάμουν την μεγαλυτέραν δυνατήν αξιοποίησησ αυτῆς τής προσφοράς».

Η προσφώνηση τινίζει την εθνική σημασία τού Έλληνα εκπαιδευτικού. Άκριβῶς γι' αυτό τόν λόγο γίνεται ή αναδημοσίευση. Με την έμπνευσμένη χρήση τών διδακτικῶν ο εκπαιδευτικός θα διαφωτιση τό μαθητή και θά τού κρατήση άναμηνή μέσα του την εθνική φλόγα. Τό τελευταίο αυτό έχει ξεχωριστή σημασία γιά την Κύπρο πού αποτελεί μιάν ιδιόρρυθμη πολιτεία και ταυτοχρόνως είναι άκριτικό σημείο τού Έλληνισμού. Καί πρέπει νά υπερθεματίζεται ή σημασία αυτή, γιατί άπ' οτι βλέπουμε ή μόνη τάξη πού δέν έχει διαθρωθι άκόμα από τούς ύπολογισμούς είναι ή τών εκπαιδευτικῶν.

«Η ΩΡΝΗ ΤΟΥ 20ου ΑΙΩΝΟΣ» ΤΟΥ Γ. ΚΑΡΤΕΡ

Η Κυπριακή Τηλεόραση μάς παρουσίασε τελευταία μιá σειρά κλασσικό θέατρο, ένα έξαιρετικό πρόγραμμα, έστω κι' αν δέν είχε (και δέ μπορούσε νάχη) λαϊκή επιτυχία. Μας άποζημίωσε όμως από τις πολλές άμερικανικού τύπου ταινίες. Κι' ή σειρά αυτή δέν αντιπροσώπευε άπλῶς ένα αριθμό παγκοσμίως δεχτῶν έργων σοβαροῦ ρεπερτορίου. Ήταν ή έρμηνεία τών έργων αυτῶν πού κρατούσε την πρώτη θέση. Γνωστά διεθνῶς ονόματα (έρμηνευτές και σκηνοθέτες) κατόρθωσαν στή μικρή δθόνη τής τηλεόρασης, χωρίς νά ξεφύγουν άπ' τό γράμμα και τό πνεῦμα τού θεατρικού έργου, νά διοχετεύσουν στή ψυχή μας εκείνη τή θαθεία ουσία, τό «θεϊκό σπινθήρα», πού περικλείνανε τὰ έργα αυτά.

Αυτή ήταν μιá τηλεοπτική επιτυχία. Άλλά έχομε

καί στο ραδιόφωνο κάτι να επισημάνουμε ιδιαίτερα: τή «Φωνή του 20ού Αιώνα» του Γ. Κάρτερ. Το πρόγραμμα αυτό σε συνέχειες παρουσιάζει τά σπουδαιότερα γεγονότα — θάλαγα τις καίριες και κρίσιμες στιγμές — του ανάστατου, πολυποικίλου και πολύμορφου αιώνα μας. Είναι ένα πρόγραμμα μορφωτικό — ψυχαγωγικό, πρόγραμμα κυρίως αφημιστικό τής μνήμης για τους πιο παλιούς, τής περιέργειας για τους νέους. Ταυτοχρόνως άποτελεί ένα είδος «Ιστορίας» πανοραμιακής, ίσως με πολύ λιγότερες προκαταλήψεις παρά ή επίσημη ιστορία (άνατολικού ή δυτικού τύπου). Τό καλλιτεχνικό αίσθητήριο καθορίζει περισσότερο τις συνδέσεις των γεγονότων και την παρουσίασή τους για να μή γίνεται κουραστικό και μονότονου ρυθμού μάθημα Ιστορίας. 'Η άναγκαία γοργότητα στη διαδοχή των γεγονότων βοηθεί πολύ στη δημιουργία έντονης και έλκυστικής έκπομπής. Ευτυχώς, ο Κάρτερ δέ δίνει θάρρος μόνο στα έπίσημα πολιτικά συμβάντα. 'Ο,τι άποτελεί σταθμό στο είδος του (πολιτικό, κοινωνικό, αίσθητικό, ψυχαγωγικό, έπισημονικό ή τεχνολογικό) έχει τη θέση του. 'Εκεί που μιλά ένας στρατηγός ή άναφής, άκολουθεί ένα τραγούδι σ' ένα άπλο περιστατικό κοινωνικής αξίας κλπ.

Πραγματικά θά χρειάστηκε άρκετός χρόνος και κόπος για να συντεθούν οι σειρές αυτές. Θά άναζητηθήκανε από ταινοθήκες σταθμών, γραφείων και οργανισμών άποσπάσματα ήχοηλεκτρικών ταινιών. 'Εγινε ή έπιλογή για τό καιριο σημείο. Και ύστερα συντέθηκε τό σύνολο ίσως με προσθήκες άναγκαστικά μερικών ραδιοφωνικών έφφέ.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΤΟ ΒΗΜΑ

Η ΑΝΤΙΦΩΝΗΣΗ ΤΟΥ κ. ΓΕΩΡΓ. Α. ΜΑΡΚΙΔΗ

(κατά τη γιορτή των 85 του χρόνων,
στις 10.4.1967)

Μακαριώτατε,

Ευχαριστώ θερμότατα τήν 'Υμετέραν Μακαριότητα, πού, παρά τόν όγκον των ποικίλων φροντίδων και πολυμόχων άγώνων Σας, διεθέσατε πολύτιμον 'Υμών χρόνο, για να τιμήσετε με τό κύρος τής παρουσίας Σας τήν άποφινικήν συγκέντρωση, πού οργανώθηκε υπό τής 'Εθνικής 'Εταιρείας 'Ελλήνων Λογοτεχνών.

Ευχαριστώ, Μακαριώτατε, για όσα έπαινετικά είχατε τήν καλωσύνη να ήπτε για μένα, και τά όποια μ' έχουν συγκινήσει πραγματικά, γιατί προέρχονται από τόν 'Εθνικόν 'Ηγέτην πού οδηγεί τήν 'Αργύ των έθνικων και δικαίων τής Κύπρου επιδιώξων και προσδοκιών, άνάμεσα στις στενγές Συμπληγάδες ποικιλωνύμων δυσχερειών, προς έπιτυχίαν του άμεταθέτου στόχου, πού έταξεν ή έθνική ψυχή. Τήν οδηγείτε με ήτα συμπάρασταση τής στοργικής έλευθερας Μπρός, τής όποίας ο έξοχώτατος πρέσβυς κ. 'Αλεξανδράκης τιμή με τήν παρουσία του τήν παρούσαν εκδήλωση.

Ευχαριστώ θερμότατα όλους γενικά, πού με τήν παρουσία τους έτίμησαν τήν παρούσαν συγκέντρωση στο Σωματείο Τράστ, προς τό όποϊόν εκφράζω τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες για τήν παραχώρηση τής αίθουσής στην 'Εθνικήν 'Εταιρείαν 'Ελλήνων Λογοτεχνών, τής όποίας ή ευγενική πρωτοβουλία για τή διοργάνωση τής άποφινής εκδήλωσης με συνεκίνησε βαθύτατα.

Ευχαριστώ επίσης θερμότατα τους εκπροσώπους τής 'Εθνικής 'Εταιρείας εκλεκτούς όμιλητές και διανοητές, δηλαδή τόν Πρόεδρον αυτής Κον Περνάρη, ξεχωριστόν πνευματικών άνθρωπον, ποιητή και κριτικόν, πού τιμή τά Κυπριακά γράμματα με τό φωτεινό έργον αυτού, ταυτοχρόνως τήν εξαιρετικήν καθηγήτρια τής φιλολογίας και βαθυστόχαστη συγγραφέα και λογοτέχνηδα έρίτιμον Κυρίαν Μαρίαν Παττίχη, καθώς και τόν ένθουσιώδη φιλόλογον και λογοτέχνην καθηγητήν Κον Χαλαραμπίδην, για τις θερμές όμιλίες τους, τις γεμάτες πνευματικότητα και φως, ειλικρινείαν, καλωσύνην και όσοργήν.

▲

Συμπληρώσας τό 85ον έτος τής ηλικίας μου, δέν έχω θέβια εύρη περιθώριο ζωής. 'Όμως — προς πείσμα του λυγρού γήρατος, πού δέν έρχεται μόνον — έχω διατηρήσει άκεραϊάν τήν πνευματική μου νεότητα, πού μου παρέχει έτσι τήν ευχέρεια να έλπίζω πως κάτι άκόμα θά προσθέσω στην, επί έξηκονταετιάν όλόκληρον, ένωτικήν άρθρογραφίαν μου, και στο έκδοθέν ή άνέκδοτον έργον μου, και στην έθνική μου προσηλαίαν, συμβολήν και προσφοράν προς τήν μαρτυρικήν μας πατρίδα, άγωνιζομένην για τήν γνωσηάν 'Ενωσιν ένιαίας, όλοκληρου και άδιαίρετου τής Κύπρου μετά τής 'Ελευθερας Μπρός. Προς τήν μαρτυρικήν μας πατρίδα, άγωνιζομένην προς πραγμάτωση των έθνικων της ιδανικών, και ταυτοχρόνως υπερέφανην πως άνήκει στην άληθινά προνομιούχον φυλήν, πού υπήρξε κι' είναι δύναμη εκπολιτιστική κι' έλευθερώτρια μαζί. Γιατ' ή 'Ελλάδα, και τελευταία άκόμη — πρό 27 ετών — «έδειξε, κατά τόν Πρόεδρον Ρουσβελτ, και πάλι τό δρόμο τής τιμής», κι' άλλαξε κατά τή γνώμη του Σμάτς, και των Γερμανών στραταρχών Κάιτελ και Μπράουχιτς, του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου τόν ρουν, θυσιασθείσα για τήν έλευθερία των λαών, ένώ ή Τουρκία έστίλθωνε τά όπλα της άπλως. Κι' έρωτροποιεί τούτη τώρα προς όλους, με τήν γνώριμην ευελιξίαν και πολιτικήν της τακτικήν.

Βεθαίως δέν έχουν προκαθωρισμένα χρονικά όρια οι για τήν πλήρη κι' άδέομετην έλευθερίαν άγώνες και δοκιμασίες των λαών. Κι' ένδέχεται — ως όρθως έτόνιζε κι' ο Μακαριώτατος — ο ύπολειπόμενος σ' έμάς δρόμος να είναι τραχύς και μακρός.

'Ας μη άπογοητευόμεθα όμως. Καθώς έλεγε κι' ο Κλεμανσώ «καμμία ύπόθεση δέν είναι χαμένη παρά κείνη, τήν όποιάν εγκαταλείπει

κανείς»). Και δεν θα έγκαταλείψωμεν, υπό οίσοδήποτε συνθήκες, τὸν ἀγῶνα θεθαίως. Κι' οὔτε ξεχνάμε πῶς ὁ ἐναντιότητες τῶν ἰσχυρῶν συχνὰ ὑποχωροῦν, κάμπτονται καὶ λυγίζουσι μπροστὰ στὸ ἀγωνιστικὸ πνεῦμα τῶν μαχομένων γιὰ τὴν ἐλευθερίαν τοὺς λαῶν. Παράδειγμα, πλὴν ἄλλων, ὁ ὑπέροχος τῆς Ἐθνεγεροσίας τοῦ 21 ἀγῶνας, ποῦ εἶχεν ἀρχίσει ὑπὸ δυσμενέστατες συνθήκες, μὲ τὴν ὑπαρξὴν δηλαδὴ τῆς μισελευθέρης κι' ἀνίερης Ἱερᾶς Συμμαχίας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη, κατὰ τὴν ἐναρξὴν τῆς Ἐπανάστασης, συνεδρίαζαν στὸ Λάιμπακ κατὰ τῆς ἐλευθερίας τῶν λαῶν.

Καὶ δὲν ξεχνάμε πῶς ἀντιθέτως οἱ Κύπριοι τῶρα εἴμαστε ἰσότιμο μέλος τοῦ Ὄργανισμοῦ Ἠνωμ. Ἐθνῶν, ὁ ὁποῖος ἐλπίζουμε πῶς δὲ θὰ θελήσει ν' ἀσεβῆσει κατὰ τοῦ ὑπ' αὐτοῦ ἀνεγερθέντος σεμνοῦ ναοῦ τῆς Ἐλευθερίας, αὐτοδιάθεσης καὶ δικαιοσύνης, ἀρνούμενος νὰ μνηθῆ τὸν βασιλέα τῆς Βιθυνίας, πού, κατὰ τὸν ἱστορικὸν Πολύβιον, τὴν ἐπομένην πολυτελοῦς θυσίας στὸ ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔφθειρεν ἀναίσχυντος τὸν ἴδιον ἀκριβῶς ἐκείνου ναοῦ. Καὶ θέλωμε συνεπῶς νὰ πιστεύουμε πῶς δὲ θὰ ἐπιτρέψει τὴν ὑπὸ τρίτων παραβίασιν βασικῶν του ἀρχῶν.

Πάντως ἔχομεν τὴν αἰσιοδοξίαν, διαποτισμένην θεθαίως ἀπὸ ρωμαλέον ἀγωνιστικὸν παλμόν, πῶς, σύντομα ἢ ἀργά, θὰ ὑπερπηδήσομε καθ' ἐναντιότητα καὶ φραγμό, μὲ ἀποφασιστικότητα γιὰ θυσίας, μὲ κατὰλληλο χειρισμό, μὲ πίστιν, συνέπειαν, ἐπαγρύπνησιν κι' ἐνότητα ψυχικὴν, καὶ μὲ τὴ γνῶριμ μῆσα στὸ διάβα τῶν αἰῶνων Κυπριακὴν καρτερίαν, ἐπιμονὴν κι' ἀντοχήν, ποῦ τὸν 14ον αἰῶνα ἐθαύμαζε κι' ἡ Σουδη ἁγία Μπριγκίτα, καὶ τὴν ὁποίαν Κυπριακὴν καρτερίαν καὶ ἀντοχήν, ὁ Ἑσσελιγκ ἔφερνεν ὡς παράδειγμα πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ἰσχυρισμοῦ του πῶς ὁ Ἑλληνισμὸς εἶναι ἀνεξολόθρευτος.

Κι' ὁ Ἑλληνισμὸς, κατὰ τὸν Γκαίτε, «εἶναι γιὰ τὴν ἀνθρωπότητα ὅ,τι εἶναι γιὰ τὸν ἄνθρωπον ἡ καρδιά καὶ ὁ νοῦς».

Ἐπὶ τὸν μὲν μύκητες παμφάγοι, κατατρῶγοντες τὰ πάντα, ποῦ δὲ μποροῦν ὅμως ἕνα πρᾶγμα νὰ καταφάγουν. Τὸ μέταλλον. Αἱ λοιπὸν, τὸ μέταλλον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον εἶναι πλασμένη ἡ Ἑλληνικὴ συνείδησι καὶ ψυχὴ, τὴν ἐκράτουνε σὲ δοκιμασίες καὶ συμφορές, καὶ διατήρησι καὶ διατήρησι αἰωνίως ἀπρόσβλητην κι' ἀκμαίαν τὴ ζωτικότητα τῆς φύλης, καὶ ρωμαλέαν κι' ἄρωτην τὴν ψυχικὴν κι' ἐθνικὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ θωράκιον ἐναντίον κάθε ἀδικίας, ἐπιβουλῆς κι' ἀπειλῆς. Εἶναι τὸ μέταλλο ποῦ συχνὰ πλάθει γιὰ τὸν Ἑλληνα τοὺς ἀναβαθμούς ποῦ συνδέουσι τὰ ἐθνικὰ ὄνειρα καὶ ὄραματισμούς μὲ τὴν ἐνσάρκωσιν καὶ πραγμάτωσίν τοὺς, μῆσα στὸ διάβα τῶν καιρῶν. Ὅταν ἡ Διμήτρα ἀναζητοῦσε τὴ θυγατέρα τῆς Περσεφόνην, εἶχεν ἀνάψει λαμπάδα ἀπὸ τῆς Αἴτνας τίς φλόγες. Κι' ἐμεῖς λοιπὸν, ζητώντας ν' ἀγκαλιάσομε τὴν ἀνοθευτὴν διὰ τῆς γνήσιας κι' ἀπόλυτης Ἐνωσις

ἐλευθερίαν, φωτίζουμε τὸ δύσκολο δρόμον μας, ἔχοντες ἀναμμένην τὴ λαμπάδα ἀπὸ τὴν Αἴτναν τ' ἀθάνατου Ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ.

Τ' Ὅχι ὑπῆρξε πάντα γνῶριμ ἀρετὴ καὶ βίωμα τοῦ Ἑλλήνος, κατὰ τὴν ἀνάτη καὶ φωτεινὴν ἐθνικὴν του πορείαν, ἀπὸ τῶν Μηδικῶν πολέμων ἕως τὸ 21, 12, 40, κι' ἕως τελευταίως ἐδῶ στὴν Κύπρον, στὸ Δίκωμο, Διοπέτρι, Μαχαιρᾶν, ὑπὸ τὴ στρατιωτικὴν διοίκησιν τοῦ θρυλικοῦ Διγενῆ.

Στηριγμένοι λοιπὸν σ' ἀσάλευτο θάθηρον τῶν ἀγῶντων πατρῶν ἀρετῶν, καὶ πιστοὶ στὴν ἀπὸ τὸν τάφο ἐπιταγὴ τῶν ὑπὲρ τῆς Κυπρ. ἐλευθερίας πεσόντων ἠρωτικῶν ἀγωνιστῶν, ἀποκρούομεν τίς νόθεσι λύσεις, κι' ἀρνούμενοι νὰ μιμηθοῦμε τὸν βασιλέα τῆς Σιδῶνος, δὲ θ' ἀνοίξουμε τίς πύλες στοὺς ὑπὸ διάφορα καμουφλαρισμένα ἀλλὰ διαφανῆ προσχήματα, ἢ ἀδιστακτὰ κι' ἀσύστολα ψεύδη, τεχνάσματα κι' ἀπαράδεκτες διαμελιστικὲς ἐπινοήσεις — νοσταλγοῦς ἐπεκτατικῶν ἐπιδιώξεων κι' ἀνοσίας ἀρπαγῆς. Οἰονδήποτε ἐδαφικὸ ἀντάλλαγμα σ' αὐτοὺς, θᾶναι πιθανώτατα ἀφετηρία γιὰ τὴν ἄνευροπολυμένην ὑπὸ τούτων μελλοντικὴν κατάκτησιν τῆς Ἑλληνικωτάτης Μεγαλονήσου.

Εἴμαστε μὲν μικροί, μὰ εἴμαστε ὅμως Ἑλλάδα, ποῦ ὑπῆρξε κι' εἶναι ἰδέα καὶ φῶς, ἰδέα ἀσυγκρίτως ἀνυπότακτα τῆς ὕλης, καὶ γι' αὐτὸ μεγάλη ἀληθινά. Εἴμαστ' Ἑλλάδα, καὶ συνεπῶς μένομε διαρκῶς προσπλωμένοι στὴν ὠραιότεραν, ὑψηλοτέραν κι' εὐγενεστέραν τῶν ἰδεολογιῶν. Τὴν ἐλευθερίαν. Ὅσο κι' ἂν στὸ διάβα τῶν αἰῶνων συχνὰ κακοποιεῖ καὶ πλῆττει τὴν ἐλευθερίαν ἢ ἀχάριστη, ψυχρὴ, καὶ πολλακίς ξένη πρὸς τὴν πολιτικὴν ἠθικὴν συμφεροντολόγος διεθνῆς διπλωματία, ἢ ὅχι σπάνια προποιομένη τὴν κωφὴν, ὡς ενία κι' ὁ δηλητηριώδης κροταλίας κωφός. Καὶ δικαίως κάποτε ὁ Δισραῆλι τὴν ὠρίζεν ὡς «ἀτμόσφαιραν τῆς προμελετημένης ψευδολογίας».

Ἄλλὰ — καθὼς ἔγραφα μετὰ τὴν Τουρκικὴν ἀνταρσίαν — κάθε ἰδέα εὐγενικὴ, ὡς ἡ ἰδέα τῆς ἐλευθερίας, ὅσο κι' ἂν τὴν πλῆττουν, «εἶναι, κατὰ τὸν ἄλλοτε καθηγητὴν τῆς Σορβόνης Παῦλον Ζανέ, σὺν τὰ καρφιά. Ὅσο περισσότερο τὰ κτυπᾶς, τόσο καὶ πιὸ πολὺ ἐδραιοῦνται».

Κι' ἐδραιοῦται λοιπὸν ἀντάμια κι' ἡ ἐλπίδα μου, πῶς, πρὶν τερατιστῶ τὴ ζωὴ, θ' ἀζιωθῶ νὰ γιορτάσω τὴ δικαίωσιν τοῦ δικαίου, γιὰτὶ ἔχομε τὴ θέλησιν, καὶ μαζὶ τὴν πλήρη κι' ἐμπρακτικὴν συμπαράστασιν τῆς στοργικῆς Ἐλευθέρας Μπτρός, ἐκδηλουμένην, πλὴν ἄλλων, καὶ μὲ τὴν αὐτάγγελτην καὶ σῴτειραν ἐδῶ στὴν Κύπρον παρουσίαν τοῦ γενναίου Ἑλληνικοῦ στρατοῦ, ἀδελφωμένου μὲ τὰ στρατευμένα μέλη τῆς Μεγαλονήσου παιδιὰ, ποῦ κλείνουσι μῆσα στὰ στήθια τοὺς τὴν αἰωνίως ἀδούλωτην Κυπριακὴν ψυχὴν.

ΓΕΩΡΓ. Α. ΜΑΡΚΙΔΗΣ

**ΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΩΝ ΝΕΚΡΩΝ ΣΤΟ
ΑΕΡΟΠΟΡΙΚΟ ΔΥΣΤΥΧΗΜΑ ΠΑΝΩ ΑΠΟ
ΤΟ ΚΑΣΤΕΛΛΟΡΙΖΟ ΕΙΔΙΚΡΙΝΩΣ ΣΥΛ-
ΛΥΠΟΥΜΑΣΤΕ.**

ΠΕΝΘΗ

ΖΗΝΩΝ Δ. ΠΙΕΡΙΔΗΣ

‘Η μακρά άρρώστεια του Ζήνωνα Πιερίδη προδί-
καζε το θάνατό του. ‘Αλλά ή αναχώρησή του από
τη γή ξαφνικά μάς μνηύθηκε και παρόλη την προ-
παρασκευή από τη μακρόχρονη νόσο μάς λύπησε θα-
θύτατα. Μπορεί ό θάνατος ν’ απαλλάσσει τό άτομο
άπό τό φρικτό μαρτύριο τών πόνων, μάς παίρνει ό-
μως και τη μορφή τών δσων άγαπούμε ή έκτιμούμε.
‘Η μνήμη πάντοτε θα κρατά μία καλή θέση στη ζωή
μάς. ‘Η μνήμη όμως είναι σκιά, ένω ή μορφή είναι
χειροπιαστή και με άνταπόκριση στο διάλογο.

Τό περιοδικό «Πνευματική Κύπρος» συνδέθηκε στε-
νά με τόν άείμνηστο Ζήνωνα Πιερίδη. Αυτόθούλωσ
και μ’ ένθουσιασμό παρεχώρησε στο περιοδικό ήθική
και ύλική βοήθεια με την χρηματοδότηση τών «Πιερί-
δειων Διαγωνισμών» διηγήματος και ποιητικής συλ-
λογής. ‘Η χειρονομία αυτή έδωσε καρπούς, γιατί
βοήθησε άρκετούς, και με την έκδοση άκόμα τών έρ-
γων τους ώστε νά κριθούν πιά ως έμφάνιση στον
κόσμο τών γραμμάτων. ‘Αλλά και ή παρούσα του
σ’ έκδηλώσεις του περιοδικού τόνωσε τις μικρές μας
δυνάμεις για τη μάχη του πνεύματος.

Σέ όλους είναι γνωστή ή δράση του Ζήνωνα Πιε-
ρίδη στον κόσμο της φιλανθρωπίας και της τέχνης.
‘Ακολούθησε μία οικογενειακή παράδοση και πλού-
τισε άρκετούς οργανισμούς με σειρές χρήσιμου και
σημαντικού ύλικού. ‘Αλλά και οικονομικά στήριζε
πολλές πνευματικές κινήσεις χωρίς ν’ άπατηί προ-
βολή της χειρονομίας του.

‘Η μνήμη του ός είναι παντοτεινή και έλαφρό τό
χώρα της πατρίδας που τόν σκεπάσει.

Κ. ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΕΠΙΜΝΗΜΟΣΥΝΟ

**ΜΙΑ ΝΕΑΝΙΚΗ ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΤΟΥ ΓΛΑΥΚΟΥ ΑΛΙΘΕΡΣΗ**

‘Ο φίλος Μελής Νικολαΐδης πέσει μου έστειλε
ένα γράμμα του Γλαύκου ‘Αλιθέρση που του τό πα-
ρεχώρησε ό κ. ‘Αδαμάντιος Δ. Παπαδήμας. Είναι
ένα νεανικό γράμμα, που τό δημοσιεύω έδώ, αντί
για όλη άναφορά στο νεκρό φίλο ποιητή. ‘Η δημο-
σίευση του τό μήνα Νοέμβριο ός θεωρηθή μνημόσυνο,
γιατί στις 30 του μήνα αυτού πέθανε ό ποιητής.

‘Αθήνα 9 ‘Απρ.

1917

‘Αξ. κ. Διευθυντή

Σās στέλλω ένα μου τραγούδι που ό φίλος
μου κ. Νίκος Νικολαΐδης, τών «‘Αλεξαντρινών»

Γραμμάτων ό συγγραφέυς τών ‘Ανθρώπινων
και ‘Ανθίνων Ζωών τώθρε πολύ καλό, και
μούλεγε ναυτού τό δώω, να τό δημοσιεύσει
στο «Λογοτέχνη». Μάλιστα ήθελα να ός στεί-
λω άκόμα ένα, μά μου τό πήρε...

Θα ός στείλω κένα μου διήγημα που ό Λ.
Παυλίδης τό βρήκε έξοχο άληθινά, και σε
πολλά σημεΐα ύπέροχο. «Οί δυό Κρεμασμένοι»
άληθινά είναι δημιούργημα σπάνιο, τώρα
στους νέους διηγηματογράφους, πόλο έφκολα
γράφουν» έτσι μουπε.

Γλαύκος ‘Αλιθέρσης

Νεακό γράμμα με τις νεανικές πίστεις προς τό
έδιο άτομο. Τό ποιημα προοριζόταν για τό περι-
οδικό «Αύγή» μία νεανική λογοτεχνική έκδοση (1917)
τών ‘Αδαμ. Παπαδήμα και Γ. Κυριακίδη. Του πε-
ριοδικού αυτού κυκλοφορήσανε δέκα (10) τεύχη με
συνεργασίες Δ. Κόκκινου, Ν. Βεργωτή, Κ. Παλα-
μά, Γερ. Σπαταλά και άλλων.

ΚΥΠΡΟΣ ΧΡΥΣΑΝΘΗΣ

ΓΕΝΙΚΑ

Στό περιοδικό τών ‘Αθηνών «Ταχυδρόμος»
(Μαΐου, άρ. 67) δημοσιεύεται πίνακας του ‘Α.
Χρυσόχου, που είχε έκτεθη στην Πανελλήνιο Έκθεση
Ζωγραφικής 1967 — Στη «Νέα Έστία» (1
‘Ιουνίου 1967) δημοσιεύεται άρθρο του Μελή Νικο-
λαΐδη — Στά «Δελφικά Τετράδια» (άρ. 11/
12) δημοσιεύεται ένα ποίημα του Κ. Χρυσάνθη —
Στό περιοδικό «Τό Σχολείο και τό Σπίτι»
(άρ. 65—66) δημοσιεύεται κριτική για τη «Φιλολο-
γική Κύπρος» 1966 — Στη «Νέα Έστία» (15
‘Ιουλίου 1967) ό Παύλος Φλώρος σχολιάζει τό τι-
θλιαράκι του Κ. Χρυσάνθη «Σαραντατρείς έπιστολές
του Πέτρου Βλαστού» — Στό «Νεοελληνικό
Λόγος» άρ. 9 ποίημα «Τροπαιοφόρος άρχάγγελος»
του Παύλου Κριναίου — Στη «Νέα Έστία» (15
Νοεμβρ.) ένα γράμμα του Κωστή Παλαμά δημοσιευ-
μένο από τόν Κ. Χρυσάνθη — Στη «Βραδυή»
(14 ‘Οκτ.) κριτική του Μπάμπη Κλάρα για τό τι-
θλία του Κ. Χρυσάνθη «‘Ημερολόγιο στην Κυπρια-
κή Χρονιά 1966» και «‘Ιπποκράτης» — Στόν «Έλ-
ληνικόν Βορράν» (28 ‘Οκτ.) σχόλιο του
Στ. Χρυσού για την Μαρία Π. ‘Ιωάννου — Στήν ίδια
έφημερίδα (27 ‘Ιουλ.) σχόλιο για τόν Κ. Χρυσάνθη
— Στη «Νέα Έστία» (15 Σεπτ.) ποίημα του
Γιάννη Παπαδόπουλου — Στη «Βραδυή» (8
Αύγ.) έδηση για τούς Κ. Χρυσάνθη, Γιάννη Πα-
παδόπουλο και Κυριάκο Χαραλαμπίδη — Στήν
«Πρωτότυπη Φιλολογική Έπιθεώρη-
ση» (Σεπτ., ‘Οκτ. 1967) αναδημοσιεύονται ποιήμα-
τα του ‘Α. Περνάρη, Λώρου Φαντάζη, Παύλου Κρι-
ναίου — Στήν «Έρευν» (Τρικάλων) (13 ‘Ιουλ.)
κριτική του ‘Ηλ. Πολύδωρου για τό «Λυρικό ‘Ημε-
ρολόγιο στην Κυπριακή Χρονιά 1966» του Κ. Χρυσ-
άνθη — Στήν ίδια έφημερίδα (23 ‘Ιουλ.) ό Φ. Αί-
θικός γράφει για τό «Θεοτόκε ή έλπίς...» του Κ.
Χρυσάνθη — Στήν έφημ. «Αργεϊακόν Βήμα»
(2 ‘Ιουλ.) ό ‘Ηλίας Πολύδωρος δημοσιεύει άρθρο
για τόν Κ. Χρυσάνθη.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

J. P. Coufsocheras (μετ. Gaston-Henry Aufrère)
L' homme et la mer, 1967.

Doros Alastos: Trygeos still at it, London, 1966.

Doros Alastos: Socrates tried, London, 1966.
Λεοντ. Χατζηκώστα: Οί έννά άδέ:, 'Αθήναι, 1967.

Perk and Mitchell (μετ. Παπαϊωάννου και Στεφάνου): 'Η ψυχική ύγεια του παιδιού, Λευκωσία, 1967.

Γιώργου Δέλιου: Κασσανδρινή άκτή, Θεσσαλονίκη, 1967.

'Α. Πανάρετου: Κυπριακή γεωργική λαογραφία, Λευκωσία-Κύπρος, 1967.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Νέα Πορεία (Θεσσαλονίκη) άρ. 150/151 — 'Επιθεώρησης Shell ('Αθήνα) άρ. 150/151 — Νεοελλη-

νικός Λόγος ('Αθήνα) άρ. 9 — Πρωτότυπος Φιλολογική 'Επιθεώρησης ('Αθήνα) Σεπτ., 'Οκτ. 1967 — Τό σχολείο και τό σπίτι ('Αθήνα) άρ. 67/68 — Δελτίον του Λαογραφικού 'Ομίλου Κερύνειας (Κερύνεια) άρ. 1 — Θρακικά Χρονικά (Ξάνθη) άρ. 27.

ΔΙΟΡΘΩΤΕΑ

Στό τεύχος 85, σελ. 31, προτελευταία γραμμή τής δεύτερης παραγράφου νά διαβαστή: «Προσωπικά, δηλώνω πώς μου άρεσαν οί πιο πολλές μεταφράσεις του Φλώρου».

Στό ίδιο τεύχος, σελ. 32 τό όνομα του κριτικού νά διαβαστή: Δ. Στ. Εύαγγελίδης.

ΠΡΟΣΘΕΤΕΑ

Στό τεύχος άρ. 73 τό γράμμα του Κωστή Παλαμά προς τον Μελη Νικολάδη φέρει ήμερομηνία 19.10.31.

ΕΞΕΔΟΘΗ και κυκλοφορεί εις καλαίσθητον είκονογραφημένην έκδοσιν 20 τυπογραφικών, τό έξογον τής

κ. ΤΑΤΙΑΝΑΣ ΣΤΑΥΡΟΥ

“Ο ΕΝ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΣ ΣΥΛΛΟΓΟΣ — ΤΟ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΝ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΤΟΥ ΑΛΥΤΡΩΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΥ”

- Τόν Σύλλογον αυτόν έσύστησαν όλίγοι Λογάδες του Γένους για νά κατευθύνουν τον μορφωτικήν αναγέννηση των ύποδούλων τής 'Οθωμανικής Αυτοκρατορίας.
- Στις σελίδες του ενδιαφέροντος αυτού βιβλίου έκτός από την έξηκοντάχρονη δράση του Συλλόγου 1861—1922, παρελαύνει και όλη ή κίνηση τής ταραγμένης αυτής ιστορικής περιόδου.
- Τό βιβλίον τής κ. Τατιάνας Σταύρου πωλείται σε όλα τα Κεντρικά 'Αθηναϊκά Βιβλιοπωλεία: 'Ελευθερουδάκη, Γκοβόστη, Κολλάρου, Πεχλιβανίδη, Σιδέρη.

Δρχ. 125

(έκτός τα ταχυδρομικά).

ΚΥΚΛΟΦΟΡΕΙ ΣΕ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΤΕΥΧΗ ΤΩΝ 6 ΔΡΧ.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΛΩΣΗ ΩΣ ΣΗΜΕΡΑ,
ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΜΕΓΑΛΟΤΣ ΤΟΜΟΤΣ

Μιά καινούργια πολύτιμη προσφορά τού συγγραφέωσ τήσ
ΠΟΙΗΤΙΚΗΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ

ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ

Με πρωτοφανή γιά τήν Έλλάδα εμφάνιση και εικονογράφηση
ΠΕΡΙΛΑΜΒΑΝΕΙ:

Α'. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ (1453—1821)

Β'. ΜΙΛΟΤΗ ΟΙ ΑΡΜΑΤΩΜΕΝΟΙ (1811—1830)

Γ'. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ (1830—1966)

Θησαυρίζοντας ό,τι ωραιότερο έδωσε τó γένος μας και αξιοποιώντας γιά
πρώτη φορά τó Έλληνικό πνεύμα.

Η «ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ» ΣΑΣ ΠΡΟΣΦΕΡΕΙ:

- * Βιογραφίες και αξιολογήσεις τών λογίων τού έθνους.
- * Πλήρη κατάλογο τών έργων πού γράφτηκαν ή εκδόθηκαν άπ ότην άλωση ώσ
σήμερα.
- * Τά κυριότερα Βιβλιογραφικά Βοηθήματα γιά όλους τούς συγγραφείς.
- * Τά σπανιότερα και ωραιότερα κείμενα πέντε αιώνων.
- * Τήν πληρέστερη κατάσταση τών κεφαλαίων και ύποδιαίρέσεων τήσ Έλλη-
νικήσ Λογοτεχνίασ, με γενικές εισαγωγές, ειδικούς προλόγους, διαφωτιστικές
παραπομπές, ερμηνευτικά λεξιλόγια κλπ.
- * Τή σπανιότερη και πολυτελέστερη εικονογράφηση, με χαλκογραφίες, ξυλο-
γραφίες και εικόνες τήσ εποχήσ.

Με τέτοια συγκρότηση,

«Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΖΟΓΡΑΦΙΑ»

είναι ταυτόχρονα και παράλληλα:

- 'Η πρακτικότερη ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΑ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ
- Τό πληρέστερο ΛΕΞΙΚΟ ΤΩΝ ΛΟΓΙΩΝ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ
- 'Η πú εύχάριστη ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ ΜΑΣ
- 'Η πú υπεύθνη ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΝΕΩΤΕΡΗΣ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑΣ
- 'Η άποκαλυπτικότερη ΠΗΓΗ ΤΗΣ ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ μας.
- Τό συγκινητικότερο ΠΑΝΟΡΑΜΑ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ
- Τό πολυτελέστερο ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΕΘΝΙΚΟ ΛΕΥΚΩΜΑ
- 'Η χρησιμότερη ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ πέντε αιώνων.